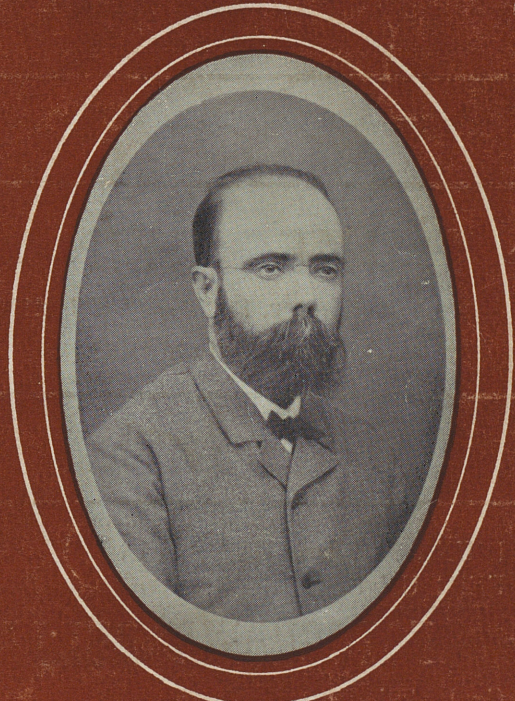
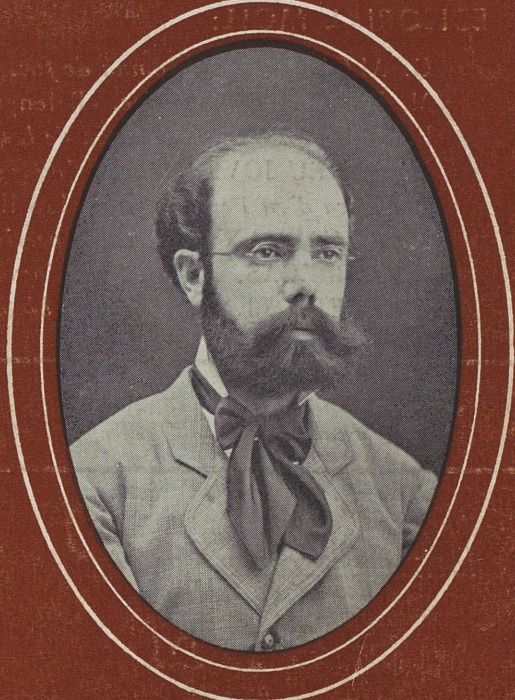
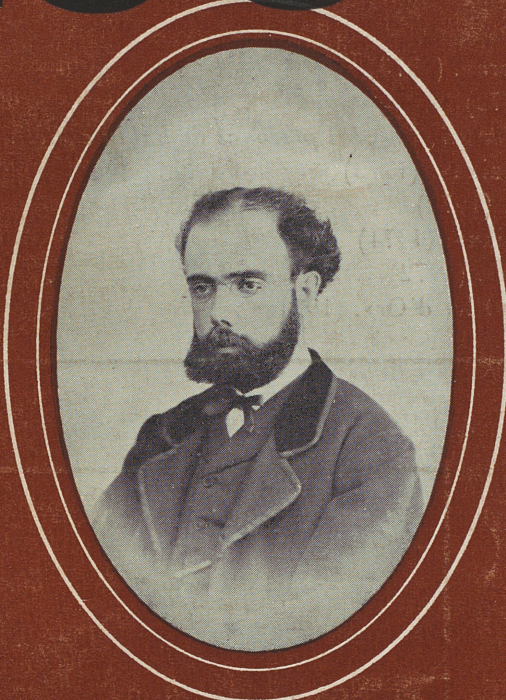

LLUC

FEBRER
1973

Llibres rebuts

EDITORIAL MOLL:

- G. ALOMAR, *La columna de foc*. «Balanguera». (1973)
M. BAUÇÀ, *El noble joc*. «Balanguera». (1972)
F. de B. MOLL, *La lengua de las Baleares enseñada a las personas de habla castellana* (1973)
X. ROMEU JOVER, *Estat d'emergència*. «Raixa». (1972)
Polèmica d'en Pep Gonella. «Les Illes d'Or». (1972)
M. A. CAPMANY, *Cartes impertinents*. «Raixa». (1971)
X. FÀBREGAS, *A l'Àfrica, minyons!* «Raixa». (1972)
J. SUREDA BLANES, *Petites històries*. «Les Illes d'Or». (1971)

Banderins

SALMA

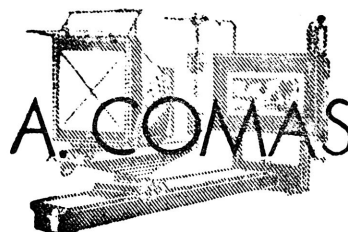
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10

PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

Universitat de les Illes Balears

Servei de Biblioteca i Documentació

POLISSES

PER SENTIR-SE SEGURS

Vostè les necessita pel seu negoci, casa, vehicle... i també per la seva pròpia vida.

Demani informació sense compromís a qualsevol de les nostres oficines i agents.

MARE NOSTRUM
vol estar al seu servei.

DIRECCIÓ GENERAL:

Via Roma, 45 - Tel. 212800
PALMA DE MALLORCA

DEPARTAMENT DE LLINGÜA I LITERATURA CATALANES

Rv 11

1 (29)

Sumari

Document Església-Estat: La seva possible repercussió a Mallorca, *per Antoni Tarabini* 2

L'ESGLÉSIA NOSTRA: Escoltisme a Mallorca, *per Antoni Arbona i Pujadas* 3
Cada any, una renovació de l'Església, *per P. Llabrés* 4

TEXTOS: Art: Gerard Matas, *per «Crònica de Tres»* 5
Conversa amb Llorenç Moyà, *per Damià Ferrà-Ponç* 6
Anselm Turmeda, una personalitat brillant i misteriosa a la Mallorca medieval, *per Antoni Oliver* 10
Papers d'antany: Un homenatge a la pintura d'ahir, *per Joan Bauçà* 12
Notes sobre el segle XIX a Mallorca (II), *per Antoni-Lluc Ferrer* 13
Art d'eliminacions, *per Llorenç Villalonga* 18
Guillem Fortesa, arquitecte, *per Miquel Fullana* 19
D. Bartomeu Ferrà, Mestre d'Obres d'Arquitectura, *per Guillem Fortesa* 19
La nostra cançó popular, *per Isidor Marí* 22
Una carta autobiogràfica i dos poemes, *per Bartomeu Fiol* 24

NOTICIARIS: (I) Rosa dels Vents:
De Mallorca: Problemàtica actual de la nostra cultura, *per Climent Garau i Arbona* 26
(II) L'Església que navega a Mallorca, *per Pere Palou, Antoni Sociés i Pere Llabrés* 28

LLUC

Revista mensual. Any LIII - n.º 623, Febrer 1973
Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORS
C/. de la Pau, 3 (Ciutat de Mallorca) Tel. 21 23 56 - Apartat 619
Director: GABRIEL FUSTER I MAYANS
Conseller-Delegat: JAUME REYNÉS I MATAS
Caps de Redacció: PERE LLABRÉS I MARTORELL I JOSEP M. LLOMPART DE LA PENYA
Secretari tècnic: DAMIÀ FERRÀ-PONÇ
Administrador: GASPAR REINÉS
Consell de Redacció: MIQUEL GAYÀ I SITJAR, GABRIEL JANER I MANILA, ISIDOR MARÍ I MAYANS, JOAN MIRALLES I MONSERBAT, ISABEL MOLL I BLANES, GUILLEM SIMÓ I ROCA, MANUEL SOLER I PALÀ I ANTONI TARABINI.

Subscripció: 200 ptes. anuals
Estranger: 250 ptes. anuals
Preu de l'exemplar fora de subscripció: 25 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Impressió: IMPREMTA SS. CORS - Balmes, 89 (Ciutat de Mallorca)
Dipòsit legal: P. M. 276-1958

PORTADA: Quatre moments de Bartomeu Ferrà i Perelló (1843-1924) copsats pel fotògraf Jules Virenque. Vegeu en aquest número un article de Guillem Fortesa sobre B. Ferrà.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Av 00157

510725387X

Document Església-Estat: La seva possible repercussió a Mallorca

per Antoni TARABINI

El document Església - Comunitat política, publicat pels nostres bisbes el passat mes de gener, pot interpretar-se i de fet s'interpretarà des d'una perspectiva purament religiosa, o des d'un vessant estrictament polític. Ambdues interpretacions, per la seva unilateralitat, són incorrectes. En primer lloc, perquè des del nostre cristianisme sociològic és molt difícil —per no dir impossible— distingir clarament on comença la motivació religiosa i on la política. En segon lloc, per la mateixa naturalesa del document que insisteix en les implicacions polítiques de la nostra fe.

Aquest intent d'analitzar les repercussions del document Església-Comunitat política haurà de ser, per força, genèric. Per una doble raó: primerament per la mateixa situació confusa que hem viscut —al menys fins ara— en les nostres relacions personals i col·lectives Església-Estat; per altra banda, per la manca d'un treball seriós i científic de sociologia religiosa de les nostres illes.

ELS INDIFERENTS

Els mallorquins vivim dins el contexte polític i religiós general de la nació. Això implica, en el camp polític, la presència d'una gran majoria silenciosa, sense opinions polítiques pròpies, despreocupada pels problemes i necessitats de la col·lectivitat. En definitiva, som un poble majoritàriament despolititzat. A això, cal afegir-hi una formació religiosa basada principalment en un moralisme i individualisme que no exigeix la projecció del missatge evangèlic sobre les estructures econòmiques, socials i polítiques de la col·lectivitat.

Això duu que una gran majoria de mallorquins —creients o no, practicants o no— no se sentin gens al·ludits ni interessats pel contingut del document. I encara gosaria afirmar que una gran part del nostre poble ignora la seva existència. Ha ajudat a crear aquesta situació l'oblit que ha sofert el document per part dels mitjans massius de comunicació social: la TV i algun periòdic, molt significatiu, de la nostra illa.

ELS ULTRA

El nostre peculiar **nacional-catolicisme** que ens converteix en més papistes que el papa i **poseïdors** de la veritat, té les seves ramificacions entre nosaltres. Una part de la nostra clerecia, més o menys nombrosa, educada en la seguretat i —¿per què negar-ho?— en una situació sociològica de prestigi, contempla amb temor com es tambaleja la seva situació psicològica i sociològica. La seva reacció sol ser la por davant qualsevol canvi. Aquests poden ser afectats profundament pel contingut del document. Si bé dubt que s'atrevesquin a atacar-lo obertament, puix prové de la jerarquia.

Entre els seglars mallorquins, hom n'hi troba, de posicions religioses ultres. N'hi ha que sofreixen el desconcert d'una Església en evolució. Altres, d'una bona fe inqüestionable, estan acostumats a la benedicció i protecció de l'Església, i a les declaracions angèliques de la jerarquia que comprometia ben poc la seva actuació econòmica, social i política. A aquest darrer tipus de persones, els pot resultar especialment difícil acceptar un document que, tot i que admet un pluralisme polític, no permet la participació o col·laboració dels cristians amb sistemes econòmics, socials o polítics de «signe totalitari, d'oposició a una major igualtat entre els homes, d'explotació de l'home per l'home» (n. 10).

ELS «ISMES»

El fet d'afirmar l'autonomia del creient en les seves opcions polítiques concretes, denuncia tota forma de clericalisme. L'Església, encapçalada per la seva jerarquia i pels sacerdots, des de la seva independència enfront del poder polític, ha de denunciar qualsevol sistema econòmic i polític que trepitgi els drets de la persona humana. Però l'acció del cristià en el camp concret de la política ha de ser «a títol personal, com a ciutadà» (40), i, per tant, independent de la jerarquia. Amb altres paraules, l'Església, com a comunitat de creients, no és un partit polític de dretes o d'esquerres.

Sempre dins la situació confusa dels creients i no creients en tractar el tema

religiós-polític, apareixen noves formes de clericalisme, malgrat que tinguin tintures esquerranes. Hi ha entre nosaltres una part de clergues i seglars «progressistes» (?) que semblen exigir de la jerarquia, i per tant de l'Església, no solament una labor de defensa dels drets humans, sinó també una opció política concreta. Aquesta confusió tampoc és absent entre no creients amb un pensament i opció política concreta: exigeixen dels «cristians progressistes» un compromís polític concret, precisament com a cristians.

En ambdós, es dona la confusió de lo religiós i lo polític. Confonen l'Església amb un partit polític.

ELS MENYS NOMBROSOS

N'hi haurà pocs entre nosaltres —ho crec sincerament—, una minoria certament, que seran capaços d'interessar-se pel to i contingut del document, des d'una perspectiva correcta. Aquesta postura, entenc que ha de ser pels creients, sebre distingir la primera part del document, que insisteix sovint en la necessitat del compromís polític del cristià dins uns principis, de la segona part que concreta aquest compromís a la circumstància actual del nostre país.

Es molt possible, i correcte, que hi hagi cristians entre nosaltres que admetin la doctrina de la primera part, però que trobin molt tímides les conseqüències de la segona. Es més, hi pot haver cristians que, havent conegut el primer document-base publicat a «Índice» (15.XII.1972), haurien desitjat una conclusió —tal com apareix allà— molt més concreta i directa

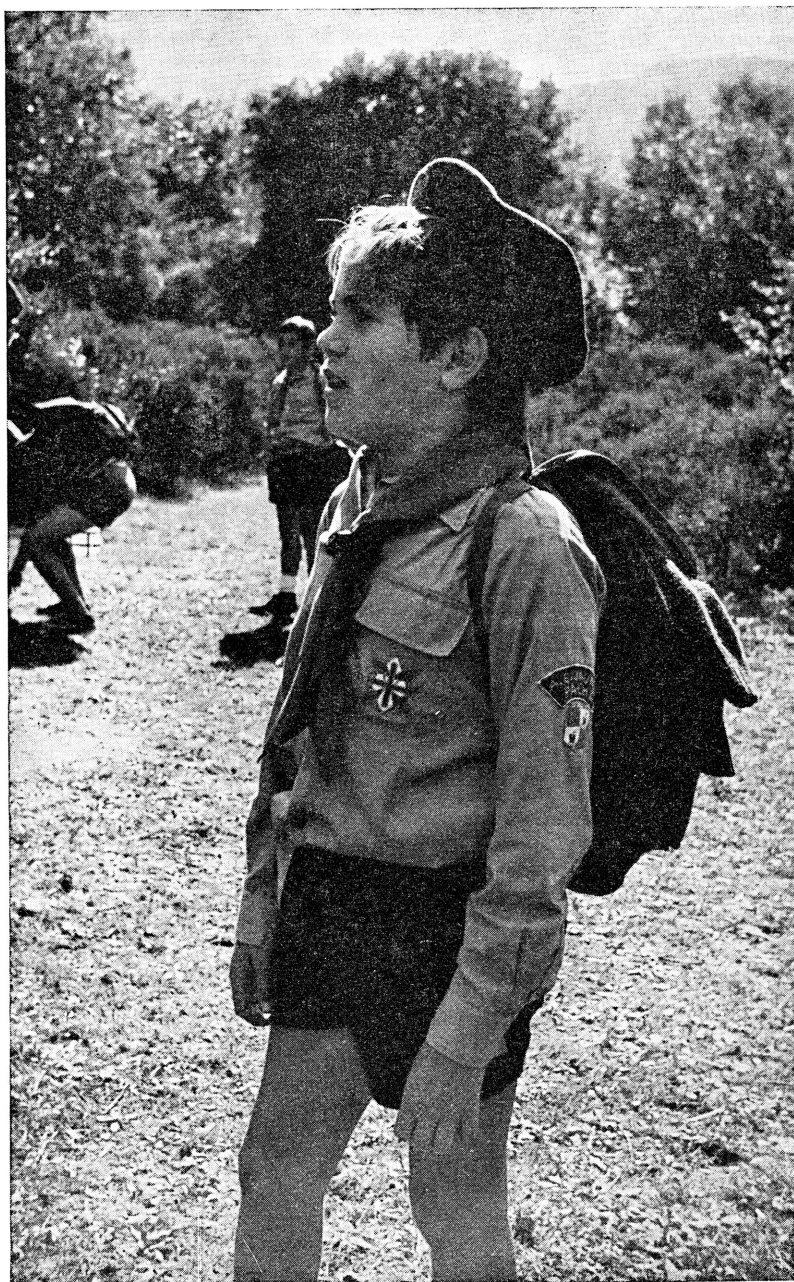
PER ACABAR

Una vegada més queda ben palesa la necessitat urgent d'una verdadera conversió de la nostra religiositat, de tintures tan sociològiques. Aquesta conversió implica alhora una major personalització de la fe i una projecció exterior de la mateixa. Amb altres paraules: és urgent tota una labor planificada que permeti a molts dels nostres sacerdots i seglars sortir de la seva «fe del carboner».

L'ESGLÉSIA NOSTRA

ESCOLTISME A MALLORCA

per Antoni ARBONA I PUJADAS

L'escoltisme és un moviment educatiu arrelat per quasi tots els països del món. Fou fundat a Anglaterra l'any 1903 per Baden Powel.

De cada vegada més, veim la necessitat d'un complement a l'educació, que l'al·lot rep a l'escola i a la família, ja que tant l'una com l'altra per les pròpies circumstàncies es veuen amb feines per a donar una educació integral. Aleshores l'escoltisme és abans que tot l'educació al temps lliure.

Aquesta educació al temps lliure es va realitzant mitjançant unes etapes: Llops, de 8 a 12 anys; Ràngers, de 12 a 14 anys; Pioners de 14 a 16 anys; i Ruta de 16 a 18. Cada una d'elles té la seva corresponent per a les al·lotes: Daines, Esplet, Caravel·les, Ruta, respectivament.

Cada etapa té un mètode educacional propi que el diferencia com tal de l'anterior i del posterior: però lògicament tenen unes línies pedagògiques bàsiques comunes a totes les etapes, que marquen el camí d'una progressiva educació a través de totes elles.

Tant com l'al·lot vagi progressant i madurant dins l'etapa on se troba, se li reconeix, aquest progrés, donant-li uns signes externs: uniformes, ensenyes,... que el diferencien dels altres que encara no han superat les proves oportunes.

L'al·lot va descobrint uns valors dins l'escoltisme resumits tots ells en la LLEI ESCOLTA de 10 punts:

- 1.—Esser digne de confiança
- 2.—Ser lleial
- 3.—Ser eficaç
- 4.—Fer-se solidari de tots els homes
- 5.—Ser acollidor i combatre la injustícia
- 6.—Protegir la vida i perfeccionar la natura amb el seu treball
- 7.—Saber obeir i no fer les coses a mitges
- 8.—Estar sempre de bon humor
- 9.—Viure amb austeritat respectant el treball i el bé dels altres
- 10.—Ser net de cor &

& Capítol III, art. 7-a dels Estatuts del Moviment Escolta de Mallorca del 3 de Maig de 1970.

L'al.lot s'ha de comprometre a viure la llei, essent ben conscient que el comproment sempre i en tot lloc. I no sols en les activitats pròpies de l'escoltisme. L'escoltisme li dóna una manera de veure ben determinada que el diferencia dels altres al.lots que no han rebut aquesta benèfica influència.

Aquest compromís el manifesta externament per mitjà de la PROMESA.

L'escoltisme és un mètode natural que serveix per formar homes de qual-sevol país i de qualsevol religió. L'escoltisme a Mallorca és un moviment catòlic emparat pel Bisbat. Això suposa orientar la vida dels al.lots cap a una recerca de Déu. No se tracta de tenir una fe inicial quan s'entra a l'escoltisme, però sí exigeix voler fer un intent seriós per descobrir Déu dins la vida.

Un dels mitjans o ambients on s'hi desenvolupa la major part de les activitats, des de sortides (excursions) a Camps d'estiu, és la vida a l'aire lliure. Aquesta és una font creadora de situacions per anar a poc a poc descobrint Déu, els altres, i, a sí mateixos. Això suposa el coneixement d'unes tècniques per afrontar les dificultats que aquest estil de vida comporta, des de saber montar una tenda a saber administrar els doblers de que es disposa per fer una activitat concreta.

L'escoltisme es dirigeix sempre a finalitats ben concretes, o millor dit, a persones que vivin dins un marc de condicionaments determinats: lloc, societat, geografia, història, etc...

L'escoltisme, doncs, mira d'educar aquestes persones, en i amb els seus condicionaments; o bé preparant-los per a compenetrar-s'hi o bé superar-los o vençer-los.

A Mallorca, si bé ho miram, veim que la seva problemàtica més marcada, produïda per unes circumstàncies generals i específiques, és l'alienació deguda a la immigració, al turisme, a la vida moderna de confort i consum, etc.

Així resulta que els immigrants estan marginats de la vida social i de la cultura autòctona, els mallorquins es troben alienats de la vida de país en tots els seus aspectes (exclòs el de: país = mitjà de negoci), tots generalment viuen decantats de les vivències dels drets humans, temporals o transcendents, i així seguint.

L'escoltisme intenta que l'al.lot arrelli dins el terreny propi, que n'assimili la seva saba i sigui capaç d'enriquir-lo amb nous i propis fruits amb mires universals. Amb poques paraules, l'escoltisme pretén personalitzar partint de petites coses i fer així el punt més flac del mallorquí d'avui: l'alienació i el marginament.

L'educació, com ja he dit, se concreta a cada etapa amb el mètode

propí. El comú denominador de tots ells és l'educació de persones conscients, lliures i responsables. Per tant, tot el que serveixi per al desenvolupament d'aquesta triple pretensió, és vàlid: des de l'educació moral-cívico-política a una pedagogia dels doblers.

Se tracta de fer descobrir realitats, que inquietin els al.lots, com més vitals millor i al mateix temps se li donen eines de treball perquè ells mateixos puguin realitzar-se, créixer, madurar.

A Mallorca hi ha més de 700 persones que pertanyen a l'escoltisme, distribuïdes dins els dos Moviments: El Moviment Escolta de Mallorca, masculí; i el Guiatge Catòlic de Mallorca, femení.

D'aquest petit resum del que és l'escoltisme n'heu de treure la conclusió de que el que és veritablement imprescindible i bàsic són els al.lots, i per a la vida i acció d'aquests, els seus caps educadors. De res ens serviria tenir uns elements si no tinguéssim paralelament els altres. Així, doncs, la cèl.lula bàsica del Moviment és la Unitat, formada pels Caps i els Al.lots. Reunits setmanalment, aprenen a viure la llei, al mateix temps que planifiquen, realitzen i revisen una tasca en comú que els ensenya a viure en grup a dialogar i a fer tècniques d'expressió, treballs manuals, decoració, acampada, descobertes...

Normalment no existeix una Unitat aïllada, sinó que amb altres constitueixen un Agrupament. Els Caps d'Unitat juntament amb el Cap d'agrupament, i els Consiliaris se reuneixen periòdicament, formant el Consell d'Agrupament on tots plegats resolen els problemes plantejats a cada Unitat i al Grup.

Actualment hi ha, a Mallorca, 15 Agrupaments: 10 a Ciutat i 5 a pobles.

L'escoltisme, ja s'ha dit, intenta educar sempre i en tota situació. Ara bé, com que les situacions canvien sempre; i avui amb una velocitat incontralable, el Moviment Escolta té per norma l'auto-visió i revisió perenne. Es veu que l'escoltisme té uns principis, unes finalitats i una mística que podem definir com immutables; però les formes de realització sofreixen, avui més que mai, uns canvis a vegades radicals, que s'imposen amb tensions internes i externes, que fan mantenir el Moviment al compàs del ritme vital de la societat.

Si aquest estil de vida atreu a qualcú, i l'interessa conèixer qualque cosa més, i fins i tot esser escolta es pot dirigir a:

Delegació Diocesana d'Escoltisme
Seminari, 4 - Apdo. 1018. Palma.

Antoni ARBONA I PUJADES

Cada any una renovació de l'Església

per Pere LLABRÉS

No sé si el títol és massa ambiciós o massa perillós per a alguns, que ja n'estan farts de més innovacions... Però jo, del que vull parlar ara, és de la Quaresma: paraula fosca, àrida, d'un aspecte famolenc i tètric per a molts. Si bé, ara, ja no n'hi ha de Quaresma, diu la gent.

I és ver: una imatge medieval, rural, d'una Quaresma d'esglésies velnegrades, d'abstinències i dejunis aspres, de represions després de l'esclat del Carnaval, ha passat. Qualcú se'n lamenta cada any. Qualcú ni se'n tem. El món segueix com si la Quaresma no existís.

Cal preguntar-se: La Quaresma d'abans, la dels nostres padrins és l'única forma de fer Quaresma?

No, certament. Es més: la Quaresma del segle passat havia perdut uns trets, que jo diria consubstancials a la millor Tradició de la Quaresma cristiana. Aquesta havia florit, cap al segle IV, per preparar immediatament el bateig dels catecúmens i la reconciliació dels penitents. Catecúmens i penitents eren acompanyats de la comunitat, de l'Església, que es convertia de nou escoltant més abundantment la Paraula de Déu de cara a la renovació, cada cop més conscient, del seu Baptisme.

¿Hem de traduir això als nostres dies?

Jo crec que és necessari per a la vida de les comunitats cristianes.

Deixem de banda —i no jutgem, perquè a nosaltres no ens pertany el judici— les formes quaresmals passades (no tan «tradicionals», com qualcú vol suposar): esforcem-nos per fer la Quaresma del nostre temps. ¿Com hauria de ser?

Sens dubte, en primer lloc, un camí comunitari, conscient, cap a la Pasqua anual. ¿Com recórrer aquest camí? Per una reflexió sobre la Paraula de Déu que ens crida, cada any, a la renovació, a la conversió, a l'encaminament de la nostra tasca de cristians dins el món, a la consolidació de la nostra comunitat (i aquí hi ha la nostra falta: és que en tenim, de vertaderes comunitats cristianes?).

Creo que tots podem admetre que una renovació conscient, cada any, de la nostra conversió, del nostre baptisme, de la nostra fe, amb la presa de consciència i de compromís de la nostra missió dins el món, és molt més interessant que tancar les carniceries, menjar bacallà i anar amb un posat trist (que, a part d'altres consideracions, està desautoritzat per l'Evangeli del dimecres de cendra).

ART

Gerard Matas

per «CRÒNICA DE TRES»

L'ARTISTA

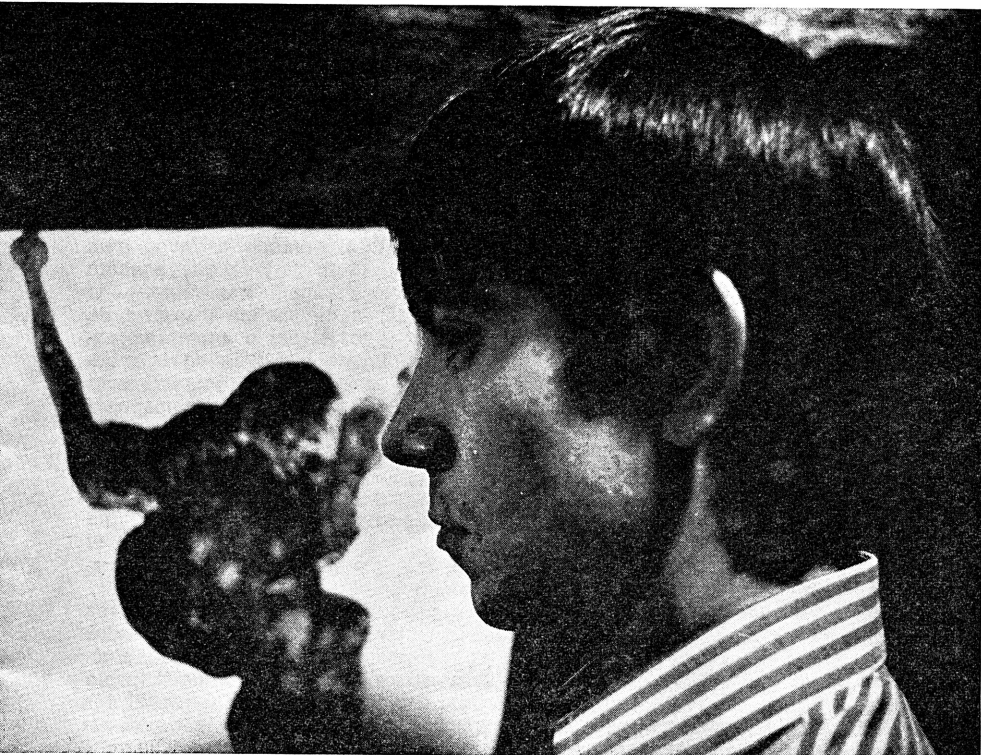
Durant el novembre de 1972 el pintor Gerard Matas i Vanrell exposà a la Sala Pelaires. Fill de família modesta —el seu pare és un discret paisatgista— nasqué a la Ciutat de Mallorca l'any 1946. Cursà estudis primaris i, als catorze anys, començà a treballar amb l'escultor M. Aguiló. Seguí estudis a l'Escola d'Arts i Oficis on modelava amb J. Mir i dibuixava amb S. Cerdà. Des d'un principi la seva feina d'escultor l'obligava a dibuixar constantment. Com a alumne lliure, estudià a l'E. S. de Belles Arts de Sant Jordi (Barcelona), però ho deixà córrer. Inicialment emprà l'oli i l'aquarel·la. Actualment usa i investiga la caseïna. Durant els seus estudis de Belles Arts pintà alguns paisatges

però aquell gènere —topificat i refugi de mediocritats— no li permetia expressar res. Avui la seva temàtica és sempre la figura: investiga constantment sobre l'expressivitat de les formes corporals. Es declara molt interessat per Hyeronimus Bosch i Paul Vunderling, com abans ho estava per Francis Bacon. A més de la seva pintura artística, Gerard Matas s'ajuda a viure amb escultures comercials: imatges de fusta, remotament romàniques, que cada dissabte es barregen amb els altres objectes del calaix de sastre del **baratillo**. Fa també escultura amb intencions creadores que fins ara no ha exposat a la coneixença pública. Temps enrera gravà un disc amb poemes d'autors mallorquins: fou el fruit de la seva breu estada entre els integrants de la «Nova Cançó» catalana.

Es dedicà també a la mímica fet que, sens dubte, ha marcat molt la seva producció pictòrica, suggerint-li tota una llarga sèrie de situacions i accions on el cos hi juga el paper fonamental.

L'EXPOSICIÓ

Totes les obres exposades havien estat realitzades mitjançant la caseïna: cola feta a base de pigments de terres naturals. Temàticament hi trobarem una obsessiva presentació de cossos individualitzats o en grups, mancats de cap, asexuals, esqueixant-se. Quadres de tonalitats monocromes, sense estridències cromàtiques que haurien desequilibrat l'intimisme dels continguts. Podem dir que és una pintura d'actitud introspectiva, quasi metafísica, però força afectada per la realitat històrica. El fet que en les obres de Gerard Matas hi apareixin multituds humanes en instants d'inactivitat física ens suggereix la idea del gregarisme actual, de l'alienació de les masses, més que no d'una societat conscient de la pròpia aventura vital. Els seus cossos, en un posat quietista, practiquen un volgut absentisme físic i mental: les figures humanes tot just vant diferenciant-se de la matèria inert i els manca el cap, centre rector i coordinador de les accions racionals. Sembla com si Matas hagués sorprès l'home en la seva inacabada gestació corporal i mental. La concepció escultòrica —la imatge del cos ben retallada sobre un fons indiferent, sobre un simple espai— és evident. També la concepció de l'home com una presència, com l'existencial **estar allí** d'un cos. És l'opressió històrica o un fatalisme el que ha impedit el ple desenvolupament físic i mental dels semihomes de Gerard Matas? En tot cas la seva pintura és una nova imatge de la crisi del confiat humanisme individualista burgès i planteja de forma angoixant la manca de realització d'un home reduït a la presència d'un ramat de cossos decapitats i a mig fer.

conversa amb:

llorenç moyà

per Damià FERRÀ-PONÇ

El 1968, freqüentant les aules universitàries de l'Estudi General, vaig descobrir l'obra literària de Llorenç Moyà i Gilabert de la Portella. Convé dir que els meus companys d'estudis no el valoraven gaire, a tot estirar s'interessaven pel seu teatre on veien una apologia de la llibertat, un tant tocada d'idealisme. A mi la poesia d'aquest autor no m'entusiasma gaire: molt treballada, de llenguatge ric i de mètrica segura, mancada de complexitat i de contingut humà. I, amb tot i això, vaig empassar-me-la tota, des de La bona terra fins a las Faules i antifaulas, inèdites encara. Com a lírica em semblava freda, artificiosa, com un joc esteticitzant. Quant a les seves proses narratives, el mateix treball acurat d'orfebre, però era ja com a vehicle d'una realitat més problemàtica. Fou, però, la seva obra teatral el que més m'interessà. Fàlaris era una obra àgil i ben construïda. El fogó dels jueus, malgrat les seves implicacions óins la concreta història mallorquina, era inferior, menys aconseguida, amb una tesi de fons massa esclavitzadora. El teatre de Llorenç Moyà —a l'extrem oposat del lamentable teatre regional— venia a caure, però, dins un terreny tan literari que feia difícil la seva validesa escènica, fet que venia a inserir aquesta labor al marge de l'art de l'espectacle dels temps moderns.

FAMÍLIA

Vaig néixer a Binissalem dia 6 de gener del 1916 al casal de Can Tous. La família paterna, els Moyà, eren binissalemers des de la Conquesta, però l'avi, coronell d'Estat Major, anà a Madrid i s'hi casà. El meu pare, doncs, fou madrileny i foraster, nomia Llorenç Moyà i Matanza. Els Gelabert eren també una família arrelada a Binissalem des de sempre. Al XVIII degueren tenir una època de més prosperitat i engrandiren el casal. A finals del XVIII i principis del XIX, enriquits, feren les grans edificacions neoclàssiques de Can Gelabert, on hi ha des de restes gòtiques fins a obra actual. La meua mare nom Maria-Magdalena Gilabert de la Portella i Ribes de Cabrera. Poc després del meu naixement

passàrem a residir a Can Gelabert, a Binissalem. A casa, amb el pare madrileny i contraalmirall de l'Armada, parlàvem castellà, però al carrer, jugant amb els altres infants aprenia el català en les seves formes més populars i espontànies.

Vaig aprendre a llegir i escriure a l'Escola Pública de Binissalem, on vaig fer l'ingrés amb un mestre que li deien Miquel Vives. Cap als cinc o sis anys passàrem a Àvila, a una casa situada a un carreró curt i estret, vora les murades. Hi anàrem perquè el germà major estudiava a l'Acadèmia d'Intendència Militar d'aquella ciutat. Hi estarem cosa d'un any i mig. Jo era aleshores un nin molt delicat i malaltís. Després tornàrem a Binissalem. Als deu anys ens instal·làrem a Ciutat, al carrer de l'Almudaina, n.º 14. Vaig començar el batxillerat. El primer any al Col·legi Sant Agustí, on em tenguereu mig abandonat i el meu pare em llevà. Vaig continuar a l'acadèmia «Docència Balear», situada primer al carrer Reina M. Cristina i després a la Plaça de Sant Francesc. Enllestí el batxillerat, el meu pare em digué: **Ahora no te has de comer la sopa boba.** Volia que estudiàs una carrera, fos la que fos. Els meus amics estudiaven Dret, i vaig decidir ésser advocat com hauria pogut decidir ésser qualsevol cosa. Vaig fer la carrera tot sol: estudiava lliure a Ciutat i me n'anava a examinar a Saragossa. No vaig anar a estudiar a Barcelona perquè aleshores hi havia la Universitat Autònoma on la gent solia examinar-se en català i a mi el català no em funcionava. Vaig començar la carrera el 1935, però la guerra civil me l'interrompé. Acabada la guerra vaig continuar els estudis fins a obtenir la Llicenciatura el 1942. Jo havia tengut un professor que era Secretari del Jutjat de Ciutat i em convidà a ajudar-li. Treballant allà, sortiren unes oposicions per unes places en aquest Jutjat i vaig començar-hi com a auxiliar. Hi he treballat des d'aleshores sense interrupció, són, doncs, uns vint-i-set anys de feina.

POLÍTICA

Jo per tradició familiar i per ambient era monàrquic. A casa eren me-

suradament de dretes, però no hem participat activament en els afers polítics. El senyoravi matern era molt dretà: quan arribaven les eleccions els seus llogaters de les finques anaven a demanar-li per qui havien de votar. Els Moyà també eren de dretes, però més demòcrates, així el senyoravi patern. El meu pare no milità en política, era mariner i res mes, demòcrata però. Quan arribà el Moviment ja estava retirat. Vaig tractar poc el meu pare: una vegada retirat aconseguí un **enchufe** per Madrid i venia poc per aquí.

De jove no vaig tenir lectures polítiques, n'estava al marge. Quan es proclamà la República la família envià un criat a cercar-me al col·legi, estàvem molt regirats. Malgrat el meu apoliticisme, vaig adonar-me que aquells anys passava cosa estranya. Record una gran manifestació socialista a Cort. També una vegada trobàrem a la Rambla una manifestació immensa cantant **La Internacional**, i fugírem plens de por. Els diaris notificaven que per tot hi havia assalts. A casa teníem diaris catòlics, com el «Correo de Mallorca», no llegíem, en canvi «El Día». Estàvem caracteritzats com a de dretes, però sense una activa participació en política.

Quan arribà el Moviment Nacional, vaig adonar-me que era una reacció contra tot allò. I cal dir la realitat: Mallorca tota s'aixecà a favor dels nacionals. Cada vegada que aquests aconseguien ocupar una ciutat —jo vaig residir a Binissalem els anys de la guerra— tot el poble en massa, encara que fossin les dues de la matinalada, feia una gran manifestació amb crits d'alegria, tocant les campanes i cantant tedèums. Quan el desembarcament de Porto-Cristo estàvem molt assustats. Quan les tropes de Bayo foren expulsades hi hagué una manifestació tremendíssima: record que plovia i que arrossegaven per dins el fang les banderes catalanes capturades.

Jo no som polític, però m'interessa el benestar de tots. Si cal, intervindrè amb el meu vot per aconseguir això. Però no m'interessa una participació activa en les lluites polítiques ni fer teoritzacions. No he fet lectures sobre les lluites entre el capitalisme i

el socialisme. Som demòcrata. Consider que està molt ben dita aquella frase de Churchill: **La democràcia és una forma defectuosa de govern, però és l'única civilitzada.** Vull una democràcia autèntica: que no s'obligui a ningú a anar a missa, però tampoc que no sien molestats els que hi vagin. Que cadascú faci el que vulgui! Si la política m'interessa és per aconseguir les llibertats humanes. Establertes les llibertats de l'home és igual la forma de govern: república, monarquia... Hi ha monarquies democràtiques com les del Nord d'Europa. En canvi hi ha repúbliques dictatorials com les d'Amèrica Llatina o les comunistes. Avui el socialisme serà un bé o un mal mal, però és una necessitat. La propietat particular totpoderosa s'ha acabat. Cal socialitzar les grans indústries i els mitjans de producció, al-

tres coses de menys importància crec que no. A un món superpoblat no es pot permetre que una gran fàbrica depengui de l'arbitrarietat d'un propietari: les reformes són necessàries i urgents. Són barbaritats això que una regió com Andalusia depengui de quatre ducs. Les col·lectivitzacions em fan una mica de por, però això de la propietat absoluta és inadmissible.

CULTURA CATALANA

A Binissalem, els anys de la guerra civil, vaig començar a escriure, encara en castellà. Des de sempre havia llegit les **Rondaies** d'Antoni M. Alcover i els poemes de Miquel Costa. És a dir, tenia uns contactes rudimentaris amb la cultura mallorquina escrita. Però la cultura catalana, en sentit ampli, ni sabia que existís. Vaig des-

cobrir el català com a llengua de cultura era la meua ànima. Després vaig anar entrant en contacte amb els escriptors de Mallorca, com ho cont a les **Memòries literàries** publicades a aquesta revista.

Evidentment, en els anys quaranta la cultura catalana a Mallorca fou una cosa catacumbal, no un fet dinàmic com és ara. Per què? Pel fet que la nostra cultura, que semblava condemnada a mort, no va morir. La joventut d'ara se l'ha feta seva. En els anys quaranta jo només tractava els escriptors de Mallorca —Ferrà, Colom, Fortesa i altres— des del punt de vista literari, no del polític. Però ells no eren apolítics. Ho demostraren abans de la guerra animant el moviment regionalista que va estar a punt de dur endavant l'Estatut d'Autonomia de les Illes. Però en els anys quaranta les circumstàncies històriques no permetien altra cosa que les pures activitats literàries. Als salons de Can Masot i Can Colom no es feia política, ni se'n parlava. És clar, cal que hi hagi una literatura compromesa. Però no admet que la literatura hagi d'ésser per força política. La literatura és estètica. Si fos només política Góngora no comptaria.

Els poetes de la generació de 1950 començaren a polititzar una mica la literatura, però això fou més endavant: en principi només feien una cosa esteticista. El primer llibre de poesia política a Mallorca després de la guerra fou **El dolor de cada dia** de Jaume Vidal i Alcover. En aquest sentit Josep M. Llopart té **La terra d'Argensa**. I jo mateix he escrit els poemes d'**Hispania Citerior**, que la censura no m'ha permès editar encara. I el meu teatre és també polític. A mi la llibertat de l'home m'obsessiona. No és que no m'interessi el benestar dels obrers, sinó que pens: quan la llibertat sia un fet vendrà tot la resta. La meua generació va fer literatura, no assaig ni erudició. Feien una literatura més o menys polititzada, però sempre de creació. Després feren treballs d'erudició: Jaume Vidal publicà **La literatura en Mallorca** a «Balears»; Josep M. Llopart publicà **La literatura moderna a les Balears**; després vengueren ja els assaigs de Gregori Mir i altres.

El recobriment literari a la postguerra començà amb la poesia, més tard arribà la prosa. Així s'ha esdevengut a totes les literatures i així ho férem nosaltres: primer la poesia, després la prosa de creació i finalment els treballs d'erudició. Tenc la convicció, però, que avui encara la poesia és la reina de la literatura. Crec que els moments més alts de les literatures de la Humanitat es troben a poemes com **l'Odissea**, **l'Eneida**, **la Divina Comèdia**... És clar, dins la novel·la hi ha també coses maravelloses. En principi m'interessà molt la novel·la picaresca castellana. Tam-

bé m'interessaren molt les obres de Dickens. Posteriorment he llegit altres novel·listes estrangers, sobretot Graham Greene. Vaig conèixer la novel·la catalana primerament amb **Solitud** de Víctor Català, després m'interessà molt **Laura a la ciutat dels sants** de Miquel Llor. Actualment hi ha un grapat d'autors catalans significatius en el camp narratiu: Villalonga, Rodoredra, Capmany, Pedrolo, M. A. Capmany, Porcel, Pla... Jo mateix he publicat algunes coses de prosa narrativa. He publicat contes a «Ponent», «Quart Creixent»... Tenc una novel·la en castellà, **La tribu de la encina**, editada sota el pseudònim de Ludito de Pasamano. I un aplec de contes: **A Robines també plou** (1958) amb un pròleg de Ll. Villalonga, influïts per la prosa carregada de Gabriel Miró. No crec que Ll. Villalonga m'hagi influït perquè tenim dos móns distints. Tampoc Blai Bonet, que no m'interessa com a narrador: les seves novel·les son pàgines líriques. En prosa m'interessa la novel·la que és novel·la, no la prosa poètica. Aquest llibre de contes porta com a subtítol: **La rebel·lió dels titelles**. Un titella és qualsevol de nosaltres que es revolta contra el destí. Al conte últim el que dirigeix els titelles obra pel seu compte, però ve l'amo i l'obliga a ajustar-se al paper preestablert. És a dir: si intentem defugir el destí, jugar un altre paper, el destí acabarà, malgrat tot, imposant-nos la seva llei. És una idea original meua, fatalista, és clar. **La rebel·lió dels titelles** és un llegat i una rebel·lió. El seu desencant fatalista deriva del fet que quan ens sublevem contra el destí es produeix una reacció opressora que ens ofega: la rebel·lió és inútil. Jo crec, no obstant això, en la llibertat a l'enrevés de Ll. Villalonga que creu que anam al caos i la destrucció. Tenc fe en Déu i en la Humanitat i crec que millorarem i arribarem a un estadi més civilitzat i més lliure. Sobre aquest tema tenc alguns contes inèdits. Vaig escriure **A Robines també plou** a la fi del 1956 i a principis del 1957.

DE L'ELEGIA A LA LLIBERTAT

Vaig començar fent poesia dins la línia de l'Escola Mallorquina, perquè era l'únic que coneixia. Ho coneixia i ho vivia. Jo residia aleshores a Binissalem, al gran casal de Can Gelabert voltat d'un món rural que lentament es desfeia: veia cremar les botes congregades... Per això hi ha una diferència entre els meus primers poemes i els dels altres autors de l'Escola Mallorquina. Ells cantaven les velles formes de vida pagesa com si encara fossin vives. Jo sabia que eren coses mortes i feia l'elegia de la seva desfeta. Era l'elegia d'un món que s'esfondrava. És clar que la meua visió del món camperol era plàcida i contemplativa: jo veia vermar i batre, però no batia ni vermava. Per això

té aquesta poesia un aire endolcit, és una visió estetitzant de la pagesia: no és un enfocament fals, però sí parcial. Jaume Vidal subratllà molt bé que el bucolisme de l'Escola Mallorquina s'havia transformat en enyorança als meus poemes primers. **La bona terra**, recopilació de poemes esparsos, fou el meu primer llibre. **La Joglaressa**, publicat abans, era de redacció posterior. El meu primer llibre era Escola Mallorquina pura, amb el matís assenyalat. Aleshores coneixia molt les obres de Maria Antònia Salvà, Miquel Costa... No havia llegit, els seus llibres eren difícils d'obtenir, Joan Alcover. Més endavant m'enlluernà l'obra de Riber que, durant algun temps, vaig posar per damunt la de Costa. Tenia una formació irregular de literatura catalana. M'interessà molt la **Mireia** de Mistral, traduïda per Maria Antònia Salvà. Jo veia en la mort de Mireia la fi de la llengua i la cultura catalanes. Des d'infant llegia molt la poesia clàssica castellana, sobretot els poetes barrocs. Dels castellans moderns m'interessaren F. García Lorca, Rafael Alberti, Miguel Hernández —amb **El rayo que no cesa**—, Gerardo Diego... Conec molt poca poesia francesa. No puc llegir aquest idioma, tot i que he fet alguna versió de Jean-Arthur Raimbaud. Entre els poetes de la postguerra vaig relacionar-me amb Miquel Dolç, Blai Bonet... però sobretot amb Josep M. Llopart i Jaume Vidal, amb els quals feia una mena de **trío**, per època i gusts.

Vaig deixar la poesia de l'Escola Mallorquina perquè em sentia esgotat. Havia fet elegies a tot l'elegible. A través dels poetes castellans del 1927 havia descobert la poesia barroca —amb Lorca sobretot— i també a través dels primers poemes de Blai Bonet. Aquests m'agradaren tant que vaig voler fer una cosa semblant. No, el canvi en la meua poesia no obeí al fet que els joves poetes fessin una lírica distinta: he estat sempre molt sincer a l'hora de fer la meua obra. Havia esgotat un tema i davant el descobriment de les bellíssimes metàfores barroques vaig trobar que allò era una cosa que m'anava bé, d'aquí sorgí el meu **Flos Sanctorum**.

Més endavant vaig veure que el tema de la llibertat m'interessava molt i vaig centrar la meua obra al seu entorn. Així he fet **A Robines també plou**, els poemes d'**Hispania Citerior** i el meu «teatre de la llibertat». Encara estic dins aquesta etapa.

Jo coneixia molt el teatre clàssic castellà. Després vaig admirar molt Shakespeare. Entre els autors moderns m'han interessat i influït Sartre, Camus i Anuïll. El tema de la tirania m'ha preocupat sempre. És inhumà que un personatge destrueixi la llibertat dels altres. No fou cap obra literària el que em mogué a iniciar aquestes peces teatrals meves sobre la llibertat, sinó unes circumstàncies històriques. Vaig adonar-me que vivia

en una societat injusta i vaig posar-me a reflexionar i escriure sobre l'opressió. No fou, doncs, una influència literària, sinó uns condicionaments històrics. M'interessa la llibertat per si mateixa. Crec que és més important la llibertat política que no el tema d'unes injustícies socials. És clar, jo no he tengut ocasió de viure la problemàtica de les classes oprimides. Gràcies a Déu he viscut en uns ambients allunyats de la misèria, per això no he fet poesia ni teatre sobre aquest tema. En canvi, sí que m'he trobat mancat ed llibertat i això m'esperonà: d'aquí les meves obres sobre la tirania.

Vaig denunciar l'opressió política a **Fàlaris**, obra basada en la llegenda del tirà d'Agrigent que feia morir els seus enemics en un bou de bronze calent. Però quan la revolució l'enderroca i Hieró puja al poder s'estableix una tirania més forta i cruel. Simbolitza les tiranies modernes que no permeten cap activitat contra el sistema opressiu. Vaig escriure aquesta obra influït pels esdeveniments contemporanis: nazisme, feixisme... A **El fogó dels jueus** he denunciat la repressió religiosa, però fent una crítica interna: des de dins el cristianisme. Vaig llegir el pamflet del P. Francesc Garau **La fe triufante**, que revolta un esperit actual. També dins aquesta línia de denúncia vaig fer els poemes d'**Hispania Citerior** que Antoni Comas volia incloure alguns poemes d'aquest llibre a la seva antologia **Un segle de poesia catalana**, però per temor de la censura no s'atreuï.

LITERATURA ACTUAL A MALLORCA

Els joves escriptors mallorquins d'ara es mouen dins formes diferents de les de la generació de 1950. Això no vol dir que sien millors les seves obres que les nostres. La moda d'avui, demà serà aigua passada. No hi ha escoles bones o dolentes, sinó autors bons o dolents. Un fet: s'ha esfondrat el predomini de la poesia, tradicional en la literatura de Mallorca. I la poesia s'ha restringit perquè ha agafat unes formes molt difícils, gairebé inintel·ligibles, quasi psicologia o filosofia. És molt curiós que els que fan aquesta poesia críptica afirmen que volen arribar al poble. El poble no pot entendre-la. Jo mateix no l'entenc. Això és matar la poesia. Hi ha també, ara potser ja no tant, una obsessió pels temes socials. Mentre problemes tradicionals en la gran poesia de totes les èpoques: l'amor, la mort, la transcendència... no són tenguts en compte.

Llegesc molt poc avui els escriptors mallorquins actuals. Tracten temes que no m'interessen. Per exemple els novel·listes: presenten personatges estranys que jo mai no he conegut i em semblen falsos. I amb això no vull dir que no sien bons narra-

dors. He llegit alguna cosa de Guillem Frontera, de Gabriel Janer... Llegesc poca poesia. No entenc la moderna i, per tant, no m'interessa. I si llegesc la tradicional pens que és massa senzilla i elemental, i no m'agrada perquè l'entenc massa. Per això em dedic a espipellar els clàssics: avui un fragment d'Ausiàs March, demà un de Dante, l'altre un de Maragall...

La meva formació literària fou una mica caòtica. Als centres oficials vaig conèixer els autors castellans. Després m'interessaren molt autors estrangers com Shakespeare, Gothe... De jovenet, quan m'embafava de clàssics, agafava Salgari i novel·les policiaques. També les obres de Jules Verne. Llegia molt i m'agradava tot. Vaig empassar-me cada tabarra horrible! Jo deia: és un clàssic i malgrat no m'agradi ha d'ésser bo. I l'aguantava fins a la fi. Avui llegesc molta arqueologia i història.

RELIGIÓ. ART

Religió? Fins als trenta anys vaig tenir una fe de roca. Avui per desgràcia no la tenc. Però no la vull perdre del tot. Hi estic aferrat perquè no m'abandoni. Veig el problema religiós centrat sobre el problema de la mort i el més enllà. Si no hi ha més que aquesta existència, la vida és una completa monstruositat que més voldria que algú hi posàs una bomba i tot s'acabàs d'una vegada! Si no hi ha més enllà la vida no val res. I ha tanta injustícia! Fins i tot la naturalesa és injusta: una persona neix rica, guapa, una altra, en canvi, pobre i lletja. Si això no ha de remeiar-se a l'altre món més val que acabem amb aquest món absurd...

L'art és, potser, l'únic que mereix ésser viscut. Per a mi l'art va unit a la bellesa, i no només a l'estètica de marbre, també hi ha estètica de la

lletja. Em sent llatí i valor molt l'estètica. No podria, com fa un protestant, resar a una cambra amb quatre parets nues, sense cap imatge, em cal una estètica —una església gran i hermosa— per acostar-me a Déu. La meva visió de l'art i de la religió és esteticista: ambdós són bellesa. L'art cal que sia bell i després el que vulgui: social, polític, etc. L'art és també una forma de salvació. L'obra és com un fill espiritual teu, com una supervivència. Avui es publica Turmeda i a través de la seva obra sabem qui fou. En els seus llibres viu encara Turmeda, si no hagués escrit seria només cendra i no-res. Vull plasmar la visió que tenc de la vida en els meus escrits, a través d'un art. Però no escric per atènyer una perdurabilitat: seria massa vanitat, això.

FUTUR D'UNA CULTURA

No sé si sobreviurà la cultura catalana a Mallorca. Però com que l'estim tant vull creure que sí. Però és més un desig que no una certesa. Cal dir que jo l'he vista tan perseguida, tan per terra i ara que hi ha tanta gent que s'interessa per ella sent una certa esperança. Jo l'he vista perseguidíssima, quan només érem quatre ratets que escrivíem en català. Ara, en canvi, es fa literatura important en llengua catalana. Abans no podíem posar ni una sola paraula en català als diaris. Més endavant obriren la mà i permetien publicar algun poema en català, però amb el títol en castellà. Aquest canvi tan gran em fa tenir coratge i confiança. Jo l'he vista enderrocada i ara que ha pres tanta força s'hauria de destruir? És clar, hi ha problemes greus: castellanització de bona part dels mallorquins, immigració de gent de parla castellana, impacte lingüístic de la televisió, etc. Mallorca ja no és una societat closa sobre si mateixa, s'ha obert a l'exte-

rior. Amb l'obertura, si no defensam el nostre patrimoni cultural, correm el risc d'ésser engolits. La nostra cultura es salvarà amb l'ensenyament obligatori del nostre idioma a les escoles, al costat del castellà. Ensenyament no del català, sinó en català. Sobre l'ús del català a la documentació oficial això ja podria discutir-se més. El problema bàsic és que les escoles ensenyin el català als infants. I que l'Església prengui una actitud més responsable; que la gent no es trobi que les misses són en castellà, perquè així la gent pensa: parlam un idioma tan baix que no és digne de parlar amb Déu. No sé què cal fer perquè tot això es faci realitat. Però dins una societat civilitzada ha d'ésser possible el pluralisme lingüístic, mireu el cas de Suïssa.

Record encara la meva primera trobada amb Llorenç Moyà: vaig visitar-lo al seu domicili de Ciutat —carrer Pere d'Alcàntara Penya, 24— per demanar-li dades sobre la seva vida i obres. Era el 4 d'octubre del 1969. La cambra era minúscula i semblava com si allà dintre s'hi construís l'escriptor un món propi i a part. L'aire tenia un recolliment tancat, minúscul i litúrgic. Quadros dels millors artistes de l'illa. Un retrat de Moyà —amb porpra cardenalícia— obra de Pau-Lluís Fornés. Llibres ordenadíssims, d'enquadernació refinada i novíssima, no gens embrutits per l'ús quotidià. Tot era orfebreria, minuciositat, polidesa.

Més endavant sovintejaren els meus contactes amb l'escriptor. En aquestes mateixes pàgines, el desembre del 1970, vaig tenir ocasió de fer-li una notícia biogràfica amb motiu de la publicació d'una de les Faules i antifaulles. Vaig conèixer el seu gran casal de Binissalem i vaig anar-me endinsant dins les arrels del seu món literari. Un dia, en una de les meves visites, em mostrà un petit dietari amb notícies d'interès sobre les activitats literàries a la Mallorca de postguerra. Després de vèncer no poques reticències, vaig aconseguir que m'autoritzés per a publicar aquestes breus Memòries literàries (1971), que són ara un dels pocs documents que tenim sobre uns anys buits i confusos. Tot i sentir-me ja molt allunyat de la literatura de Llorenç Moyà, reconec que és un autor molt caracteritzat d'una època determinada de la nostra cultura: quan encara les tensions de la nostra societat no s'havien aguditzat tant com en els temps actuals i quan la literatura, tot i partir de la vida, no s'involucionava en un intent d'interpretar la realitat, sinó que es decantava vers la construcció d'un món a part, estètic i intemporal.

Damià FERRÀ-PONÇ

Anselm Turmeda, una personalitat brillant i misteriosa a la Mallorca medieval

per Antoni OLIVER

L'Accademia Nazionale dei Lincei ha publicat suara l'edició crítica de la **Tuhfa** de Turmeda escrita en àrab devers l'any 1420, quan l'autor en tenia ja 65. Miquel de Epalza, que en preparà l'edició, anteposant-li una magnífica introducció, donà, a finals del mes d'octubre de l'any passat, una erudita conferència a l'Estudi General de Ciutat.

Tot això ha fet reverdir de bell nou l'interès per la complicada personalitat de Turmeda, mallorquí, franciscà i musulmà, que va viure i morir entre 1355 i 1424. Un segle de turbulències: Mallorca acabava de perdre definitivament la seva independència com a regne; mantenia feels de les tres religions, però mantenia terribles processos contra els judditzants. Europa acabava de sortir de la pesta de 1348 que arreu delmà les dues terceres parts dels seus habitants, i maldava per liquidar l'escàndol del cisma d'Ocident.

Turmeda portarà tota la vida dins l'ànima el bellugeig eclèctic de Mallorca i l'escàndol turmentat d'Europa. D'una banda, tot el procés encar'ara inexplicat d'abandonament de la religió cristiana, empès per les seves aficions a l'astronomia, astrologia, ciències experimentals independents, típiques de l'aristotelisme; i d'altra, l'escarràs de l'escàndol de la vida religiosa i de l'estat de l'Església, l'emportaran cap a postures que la mateixa autobiografia de la **Tuhfa** intenta justificar, però que sempre ens deixen el dubte sobre la sinceritat del seu comportament. ¿Devia provenir d'una família de cristians nous?

Es bo recordar que per les seves obres recollia inspiració onsevulla: **Les cobles de la divisió del regne de Mallorca** i les freqüents **Profecies** tenen les arrels dins la dèria profètica que partia de Joaquim de Fiore i glatia dins els diferents nuclis de reformadors i dels Fraticels. L'astrologia i la màgia, present dins les profecies, eren estudiades i manipulades pels centres dedicats a les ciències empíriques i a l'aristotelisme —enemics acèrrims del domini papal— de França, d'Itàlia i de Sicília.

El **Libre de bons amonestaments**, escrit a Tunís, en català, l'any 1396, que fou clàssic per l'ensenyament dels infants a Catalunya fins al segle passat, és una adaptació del llibret italià **Dottrina dello Schiavo di Bari**.

La famosa **Disputa de l'ase**, escrita també a Tunís i en català en 1417-18, té l'origen —que descobrí Asín Palacios— en l'enciclopèdia oriental **Germanans de la Puresa**, del s. X.

I ara el mateix relat de la conversió de Turmeda a la religió de Mahoma està calcat damunt un arquetip o model de conversió, ben conegut entre els musulmans, al que havia d'ajustar-se tota conversió sincera, com era el cas, entre els cristians, d'un altre model de conversió que corria al llarg de l'Edat Mitjana, i al que s'ajustaren els grans convertits morals, com és ara Joaquim de Fiore, S. Francesc, Ramon Llull, per citar només tres exemples ben coneguts del mateix Turmeda.

Hi ha encara dins la **Tuhfa** unes inexactituds inexplicables en un exsacerdot catòlic, tot i que sien escrites seixanta anys després, i que sols es comprenen des d'una mentalitat totalment arabitzada (o que ho vol semblar), per exemple: quan conta que, a Mallorca, als sis anys, sota la direcció d'un capellà, va començar a estudiar l'Evangelí i que prest el sabia gairebé de memòria (l'Evangelí mai ha sigut un text de catecisme, com ho és la lectura i interpretació del Coran entre els musulmans). La mateixa expressió ocorre quan diu que, als vint anys, estudiava l'Evangelí i la seva llengua. Les freqüents al·lusions a la vida dels religiosos i a les interpretacions catòliques als textos bíblics estan vistes des d'un caire típicament musulmà, i l'autor es mostra sorprès i escandalitzat de coses, la interpretació de les quals havia de comprendre perfectament.

I un altre detall sorprenent: Una vegada passat a la religió del profeta, les autoritats cristianes, religioses i civils, feren tot el possible per a retornar-lo a la religió que havia deixat: l'any 1402 el virrei de Mallorca, Roger de Montcada, ja li enviava un salva-

conducte per tornar a la seva terra quan volgués, amb tota mena de garanties. També un vell amic, segurament franciscà, li portava un dia a Tunís un altre salvaconducte del sobirà de Sicília, per si volia tornar. L'any 1412, el mateix Benet XIII (el papa Luna) des de Peníscola estant, li envia el seu perdó, si es vol penedir. L'any 1414 una lletra de Ferran I c'Aragó s'interessa per ell. I el propi Alfons el Magnànim, anys 1421 i 1423, escriu a Turmeda i li arriba a oferir tota casta de garanties per si vol tornar, de qualsevol manera, a qualsevol dels seus regnes. ¿Bones gestions dels seus amics, interessos polítics, o dubtes justificats sobre la seva veritadera conversió? Un misteri molt mal d'escatir.

Per ventura la manera millor de conèixer l'estil i l'ànima d'Anselm Turmeda sia guaitar dins la **Tuhfa** que ara ens ofereix, críticament editada, Miquel de Epalza. N'he triat uns exemples que, per un caire o l'altre, han de resultar ben interessants al lector.

(Es tracta de la I part de la **Tuhfa** (pàg. 202 i ss. de l'edició d'Epalza)

MALLORCA AL SEGLE XIV

Heu de saber que vaig nèixer a la ciutat de Mallorca —que Déu torni a l'Islam. Es una ciutat gran, vora la mar, entre dos turons. La travessa un petit torrent. Es una ciutat comercial, que té dos molls molt bons, on hi atraquen grans vaixells que serveixen tràfecs comercials ben importants. La ciutat està en una illa que té el mateix nom de la ciutat, Mallorca. Els seus boecos es componen sobre tot d'oliveres i de figueres. Cada any exporta més de 20.000 barrils d'oli de la seva producció d'oliva a les terres de El Caire i Aleixandria. En aquesta illa de Mallorca hi ha més de 120 ciutats ben amurallades, molt pròsperes, i moltes fonts que, trevessant-la, arriben a la mar.

FAMÍLIA

El meu pare pertanyia a la gent important de la ciutat de Mallorca, i no

Libre d'bons amonestamèts cō-

ost è Tuníc per fra Encelm Turmeda
(en altra manera apellat Abdala) nadiu de Mallozca.
S. Abzil del any mil trefcents nozanta vuyt.

tenia altre fill. Als sis anys m'envià a un professor que era capellà. Vaig aprendre d'ell l'Evangelí, fins que al cap de dos anys ja en sabia la meitat de memòria. Llavors, dos anys més, vaig estudiar les llengües de l'Evangelí i la Lògica.

LLEIDA

Llavors me'n vaig anar a la ciutat de Lleida, terres de Catalunya. Es una ciutat d'estudis entre els cristians d'aquella regió, i té un gran riu que la travessa... Es una ciutat de molta fruita. Allà vaig veure els pàgesos que collien préssecs, en feien quatre parts i els secaven al sol. També sequen així els pebres i les nous. A l'hivern, per menjar-los, els posen en remull dins l'aigua, al vespre, i llavors els couen com si fos fruita fresca del temps. A aquella ciutat s'hi reuneixen els estudiants cristians, que arriben a ser 1.500. (A Lleida hi havia l'única universitat de la Corona d'Aragó). Només depenen del sacerdot que els fa estudiar. La collita millor d'aquelles terres és el safrà. Allà, durant sis anys, vaig estudiar les ciències Naturalium i l'astrologia.

BOLÒNIA

Després vaig anar a la ciutat de Bolònia, en terres de Lombardia. Es una ciutat molt gran. Els edificis són d'una excel·lent rajola roja, perquè no tenen canteres de pedra. Cada un dels mestres que fan rajoles té un segell propi per marcar-les; un responsable que els controla la qualitat tant de l'argila de les rajoles com de

la cocció. Si se n'esquerda o romp qualcuna, posa una multa al qui la féu, segons el seu valor, i el fa bastonejar. Es una ciutat d'estudis per a la gent d'aquell país, i s'hi reuneixen cada any més de 1.000 persones de tots els indrets com estudiants... Tots depenen exclusivament del sacerdot que els ensenya.

NICOLAU MARTÍ (?)

Allí vaig viure amb un sacerdot de molta edat i de gran autoritat entre ells, que es deia Nicolau Martí (?). La seva dignitat era molt gran entre ella a causa de la seva ciència, la seva pietat i la seva austera vida. No n'hi havia cap com ell en tota la cristiandat. Tota mena de persones emicients, àdhuc reis i altres, el consultaven sobre temes religiosos. Les consultes solien anar acompanyades d'abundosos presents de lo millor que hi havia. Tots volien obtenir la seva benedicció i que acceptàs els presents, cosa que els honrava ferm.

Amb aquest sacerdot vaig estudiar els principis de la religió cristiana i les seves Sentències. Sempre estava amb ell, obedient a les seves ordes, i vaig arribar a ser un dels seus íntims amics. Tal era la nostra familiaritat, que un dia m'entregà les claus de la seva casa i del rebost on hi tenia el que menjar i beure. Tot ho tenia dins les meves mans, amb una sola excepció: la clau d'una petita dependència al fons de la seva habitació, on sols ell hi entrava. Devia ésser l'alcova dels tresors que li regalaven. Déu ho sap. Així vaig estar amb ell, aprenint i servint-lo, durant deu anys.

Un dia es va posar malalt i no pogué venir a una reunió dels seus col·legues. Allà l'esperaren i començaren a tractar diversos temes, fins que arribaren al text sobre la paraula de Déu... per boca del seu profeta Jesús... «vindrà després de mi un profeta anomenat el Paràclit». Volien determinar quin dels profetes era ell. Se separaren sense arribar a aclarir el problema. Jo vaig tornar a casa. I el vell em demanà:

—¿Quin tema heu tractat?

Jo li vaig exposar les respostes de tots.

—¿I tu quina solució has donat?

Jo li vaig contestar segons les respostes d'un doctor en el seu comentari a l'Evangelí.

—¿Que n'ets estat de lluny i de prop!...

Em vaig agenollar davant d'ell, el vaig besar i li vaig dir:

—Senyor meu, vós sabeu que he vingut a vós des d'una terra llunyana, i ja fa deu anys que som al vostre servei. Durant aquest temps he après de vós tants de coneixements que no es poden contar. Ara ompliríeu tots aquests beneficis vostres si em revelàveu el coneixement d'aquest nom il·lustre.

El vell es posà a plorar i em digué:

—Fill meu, t'estimo molt per tots els teus serveis i per la teva confiança. El coneixement d'aquest nom il·lustre és prou útil. Però tenc por per tu. Si ho escampaves, el poble cristià et mataria de seguida.

—Senyor meu..., no revelaré res de tot lo que em direu.

—Fill meu..., has de saber que el Paràclit és un dels noms del Profeta de l'Islam, Muhammad —que Déu el beneixi i guardi—, al qual fou revelat el quart Llibre...

—Senyor, què he de fer, doncs?

—Fill meu, has d'entrar en la religió de l'Islam.

Vaig tornar a la meua ciutat de Mallorca. Al cap de sis mesos, vaig partir cap a Sicília, i, al cap de cinc mesos, em vaig embarcar en un vaixell que partia cap a Tunís, on vaig arribar un migdia.

LA CONVERSIÓ

El sultà (Abu al-Abbas Ahmad) em digué llavors:

—Bé has fet de deixar la teua terra per la nostra. Ara fé't musulmà sota la benedicció de Déu.

Jo vaig dir al traductor:

—Digues al Sultà que ningú surt de la seva religió sense que els seus alcin la veu contra ell i el calumniïn. Vos deman que envieu a cercar els soldats i comerciants cristians més dignes que hi hagi aquí, i els demaneu i escolteu d'ells el concepte que tenen de mi. Llavors em faré musulmà, si Déu ho permet.

El sultà em respongué per medi del traductor:

—Em demanes lo mateix que demanà Abdallah b. Salam al Profeta... quan es volgué fer musulmà.

Envià a cercar els soldats cristians i alguns comerciants i a mi em féu entrar dins una alcova prop del saló de recepcions. Llavors preguntà als cristians:

—¿Què em deis d'aquest capellà nou que ha arribat en el vaixell?

—Senyor, és un gran savi de la nostra religió. Els nostres doctors diuen que no han vist una autoritat més alta en ciència i en religió en tota la cristiandat.

—I ¿què diríeu si es feia musulmà?

—Déu ens n'alliberi. No ho farà mai.

Quan el sultà hagué escoltat lo que opinaven els cristians, em féu sortir. Em vaig presentar davant d'ell i vaig fer professió de la fe verdadera en presència dels cristians. Ells es feien damunt la cara el senyal de la creu i deien: «Tot això ho ha fet pel desig de casar-se, perquè el sacerdot entre nosaltres no es pot casar». I se n'anaven tristes i consirosos.

Tot és nebulós dins la vida i l'obra de Turmeda, el mallorquí, fora d'una indiscutible facilitat, molt mallorquina (ja més d'ahir que d'avui), per a aglpir i copsar el que hi ha d'etern dins cada moment de la vida.

UN HOMENATGE A LA PINTURA D'AHIR

per Joan BAUÇÀ I GUANYABENS

L'homenatge que es ret actualment —amb motiu del vintè aniversari de la seva mort— a D. Ricard Anckerman, glòria fecunda i renaixent de finals del segle XIX, ens convida al comentari suggerit per tota manifestació artística, fins i tot quan aquesta

és una revisió dels annals on es troben atzars i visicituds d'altres èpoques en les quals s'atorgaren els màxims honors.

En el sumptuós casal del nostre primer Casino figuren actualment exposades un bon nombre d'obres del malaguanyat Anckerman, el talent i la personalitat artística del qual trobarem en el mateix «Círculo Mallorquí» homenatge perenne que li reteren propis i estranys cada vegada que s'obrien els salons de festes que informen el visitant de bona part de l'activitat del pintor homenatjat en el seu vessant decorativista, on la seva ciència compositiva i la seva labor artística trobaren ampli terreny.

És obligat, donat el regust que té aquesta Exposició que ens parla d'un temps immediatament passat, retrotreure'ns a l'època representativa de la més pròspera i puixant renaixença de la pintura a la Ciutat de Mallorca, que comptava aleshores amb artistes tan notables com el que motiva aquesta crònica juntament amb don Antoni Ribas, don Ricard Terrassa, don Antoni Fuster, don Joan O'Neill, don Joan Bauçà —el guardonat pare del cronista—, don Faust Morell i don Llorenç Cerdà, que es destaquen i mantenen el seu prestigi amb exemples de dinamisme infatigable i amb aguda sensibilitat. Alguns dels esmentats han estat objecte de les més preuades recompenses atorgades a certàmens estrangers i nacionals.

Veient les obres de D. Ricard Anckerman, entre les quals abunden els quadres de composició, s'engrandeixen, avui més que mai, la seva figura i el seu art, que obeí al realisme un tant romàntic propi del sentir artístic que dominava a Espanya i formava una escola que havia iniciat la dita **Dinastia dels Madrazo**, punt de partença d'una educació estètica sòlida i honorada, de l'estudi del natural i de l'observació fidelíssima. Les obres d'aquesta escola s'imposaren, com s'imposaren també les derivades de les lliçons de Bonnat, Palmaroli, Pradilla, Plascència, Fortuny i Rosales, mestres de la composició que deixaren una empremta lluminosa dins l'art pictòric.

Vanament aquelles generacions —a les quals pertanyia Anckerman— claudicaren del seu credo artístic davant

els estremiments de doctrines o ideals nous que, tot just instaurats, eren ja ocultats per altres que creaven les sectes del que s'anomenà **Modernisme** que entrà de ple en passar al segle XX i trobà en el paisatgisme un terreny abonat. Els artistes espanyols es contagiaren de l'impressionisme i del naturalisme que introduïren Constable, d'Anglaterra, i els francesos Bastien-Lepage i Manet, fins que sorgí un Sorolla que consolidà el nom d'Espanya en el Saló de París de 1900.

Davant els paisatges d'Anckerman entreveim una certa evolució que es despulla, a mesura que passen els anys, de l'escola que havia immortalitzat el gran Hàes, per acollir-se ja al sentit realista de forma i color, afermant-se dins una tècnica fàcil i fluida, aportant-hi més lluminositat. En canvi, dins la figura, tot just si hi notam cap alteració dels procediments ni del camí inicial: hi dominen les subtileses del color, com ens mostra el seu quadre **El dol del a Verge**, que per la inspiració ardent com està sentit i realitzat diríem que és fruit d'una mà juvenil i genial i és dins aquesta obra on trobam un dels millors moments d'Anckerman.

Quina evolució d'ençà dels vint anys transcorreguts després de la mort d'Anckerman! El ressò d'aquell xoc, d'aquell moviment de 1900 no tengué aturada i entre tants d'innovadors de gran empemta que a les tendències d'avantguarda s'han incorporat fecundament, la majoria lluiten per crear **alguna cosa** i llencen, amb audàcia, l'estridentia dels seus atemptats, de les seves insolències pictòriques, que troben rèpliques adients i són acusats i perseguits per la **sensatesa** com un microbi contagiós.

Quan contemplem l'obra del gran pintor mallorquí, què lluny resta el segle XIX fecund i renaixentista!

Es valoraran així com sia i es dirà el que es vulgui en elogi de les noves tendències, que tenen raó d'ésser perquè és llei de vida: aquell que, com Anckerman, en la seva hora tan copiosa donà el seu fruit, fidel al manament del propi esperit, es mereix tots els homenatges i admiracions perquè la seva obra té prou força per resistir el temps destructor.—(**La Almudaina**, 16/III/1927)

JOAN BAUÇÀ I GUANYABENS [Ciutat de Mallorca, 1886-1944] Periodista. Fill del pintor Joan Bauçà i Mas (1844-1915). Amb el seu pare i altres artistes —Mestres, Ribas, etc.— participà a les tertúlies de l'Ateneu i del Foment de la Pintura on es formà el seu concepte de l'art plàstic: un progrés ininterromput recolzat en una constant superació tècnica. De jove practicà la pintura. Redactor de «La Almudaina», hi exercí una intensa labor com a crític d'art i teatre des del 1923 que li permeté una influència remarcable sobre els ideals estètics dels sectors conservadors de Mallorca. Fou funcionari de la Diputació Provincial de Balears.

La seva crítica —tecnicista, paternalista i reaccionària— s'inscriu en la defensa d'un realisme idealista o d'un moderat impressionisme. Encoratjà les manifestacions academicistes —P. Càfaro, M. Ramírez— i impressionistes —J. Fuster, Ll. Cerdà—, mentre atacava amb duresa les innovacions d'avantguarda —G. Garcia Maroto, J. Junyer, S. Dalí— que considerava «un manifest menyspreu envers la respectada tradició de l'art de més de set segles». Aquest tradicionalisme a ultrança el contraposa a altres crítics d'art mallorquins de l'època: els noucentistes M. i B. Ferrà; els avantguardistes E. M. Dethorey, J. Alomar i M. A. Colomar; i l'acosta als representants de la crítica acadèmica: J. Vives, P. J. Barceló, J. M. Tous i Maroto, B. Bauçà...

Oferim la seva ressenya de l'exposició retrospectiva del 1927 dedicada a Ricard Anckerman. Hi trobam una sobrevaloració dels pintors mallorquins del XIX, una prevenció contra les innovacions del Modernisme i un refús de l'avantguarda. Breu: un concepte de art que tengué àmplia audiència i pesà de forma molt desfavorable en l'orientació estètica de la Mallorca del seu temps.—«CRÒNICA DE TRES».

NOTES SOBRE EL SEGLE XIX A MALLORCA (II)

per Antoni-Lluc FERRER

UN PRECEPTISTA LITERARI

A continuació voldria donar a conèixer un preceptista literari que fou professor d'humanitats a l'Institut Balear, a la universitat literària i al seminari conciliar de Sant Pere, tot destacant el seu manual de text que els alumnes d'aquestes tres institucions pogueren seguir. Al final, donaré una breu antologia de textos del seu manual que, atès l'interès històric, no m'ha semblat necessari de traduir al català.

Miquel Moragues i Barceló va néixer a Ciutat el 29 de gener de 1798, on va morir l'onze de gener, segons Bover (22) o el dotze, segons Llabrés i Bernal (23) de 1860. Sabem que durant la guerra contra Napoleó ja havia iniciat els estudis eclesiàstics que abandonà temporalment pels de nàutica i matemàtiques, dels quals potser procedia la seva afició per l'astronomia i la geografia (24). De 1824 a 1834 el trobam en diverses oposicions eclesiàstiques, sense èxit; només al 1852 aconseguí la canongia magistral de Sogorb, on visqué fins prop de la seva mort. Potser l'aspecte més interessant d'aquest personatge d'idees conservadores que s'enemistà amb diverses personalitats insulars —com el rector interí de la universitat literària Joan Gamundí, amb el qual mantingué una polèmica (25)— és el seu pas per les institucions docents de Ciutat. Així, al 1835, el trobam de catedràtic d'Institucions Canòniques, Teologia Pastoral i Pràctica d'Eloquència Sagrada al Seminari Tridentí de Ciutat (26). Al gener de l'any següent, és un dels cinc catedràtics que inauguren el

nou Institut Balear, concretament la càtedra d'Humanitats castellanes alhora que és catedràtic del Seminari. Durant les cursos de 1840-41 i 1841-42 de restauració de universitat literària, Moragues hi ensenya teologia i retòrica. En desaparèixer la universitat, el tornam a trobar a l'Institut com a professor de filosofia moral, religió, història i principis generals de literatura. Abans de guanyar la canongia de Sogorb, continuà participant a l'ensenyament ja que entre altres coses llegí els discursos inaugurals dels cursos escolars 1848-49 i 1849-50. Per acabar de donar una notícia incompleta d'aquest personatge recordem que al 1844 fou un dels vocals de la Diputació Arqueològica i que col·laborà amb Joaquim M. Bover en l'edició de la *Historia general del Reino de Mallorca* (3 vols., 1840-41).

Quina audiència pogué tenir Moragues entre l'estudiantat insular? Ara com ara, sols podem suposar-la a través de la seva activitat docent que, com hem vist, es manifestà a diverses institucions. El fet que sols coneguem una edició del *Compendio* bé podria dir que aquest no conegué la difusió que es proposava el seu autor. A ixí i tot podem demanarnos, des d'ara, si és només una coincidència que entre els alumnes de Moragues a l'Institut Balear de la dècada dels anys trenta hi hagi noms com els de Marià Aguiló, Miquel Victorià Amer, Pere d'Alcàntara Peña i Jeroni Rosselló (27). No podríem sospitar alguna relació entre la poesia castellana d'aquests autors i els preceptes literaris i retòrics del *Compendio*? Molt més impor-

tant, però, és que aquests i d'altres alumnes tinguessin un manual de literatura «catalana» inclòs dins el *Compendio*. Hi podria haver alguna relació, posem pel cas, entre el fet que el *Compendio* parli, amb molts errors, del *Tirant lo Blanc* i que el primer editor modern d'aquest clàssic fos un alumne de Moragues, és a dir, Marià Aguiló que l'edità al 1873? Destaquem, també, que Jeroni Rosselló inicià la publicació d'una vasta antologia de poemes mallorquins de tots els segles, amb uns criteris no massa llunyans dels de Moragues. Breu: no pogué intervenir, d'una manera o altra, Miquel Moragues i Barceló en el recobriment del sentit unitari de la llengua i de la literatura que trobam en els seus alumnes? Com veis, de moment sols podem fer conjectures a propòsit de la possible influència d'aquest autor.

A continuació descrivim el manual que fou redactat al 1836 i publicat l'any següent a Ciutat per Felip Guasp.

1) *A la M. I. Junta Directiva del Instituto Balear* (pàgs. III-IV). Inclou la resposta de la Junta Directiva, signada el 18 de gener de 1837 pel president Rodrigo Castañón i el vocal secretari de la comissió, Pere Andreu. En aquest veritable pròleg, Moragues ens explica els seus propòsits, les fonts del seu *Compendio*, ens parla de l'anunciada gramàtica de la Societat d'Amics del País i d'un altre projecte seu, consistent en «una gramàtica elemental, con nomenclaturas, frases y otras correspondencias del mallorquín al castellano, en que conviene que esté bien ejercitada

y corriente nuestra juventud» que, suposam, no arribà a publicar.

2) El *Compendio del arte de hablar y componen en prosa y verso*, manual de retòrica dividit en dues parts (pàgs. 1-72; 73-175).

3) Un *Apéndice sobre el romanticismo y clasicismo en literatura* (pàgs. 177-251) que inclou una introducció (pàgs. 177-180), un primer article sobre l'*Etimologia de las voces clásico y romántico* (pàgs. 180-184) i un segon intitulat *Resumen histórico-cronológico del clasicismo y el romanticismo y de su introducción y vicisitudes en España* (pàgines 185-251).

4) Un *Catálogo de los literatos españoles más distinguidos en los ramos que se expresan desde el siglo XVI inclusive hasta el presente* (pàgs. 252-258) que inclou autors mallorquins que escriviren en castellà.

5) Un *Catálogo de los literatos más distinguidos en las naciones y ramos en que se designan desde el siglo XVI inclusive hasta el presente* (pàgs. 259-266).

6) Un tercer article intitulat: *Examen de los principios y caracteres más notables del clasicismo y romanticismo* (pàgs. 266-286).

7) L'índex (pàgs. 287-291) i la fe d'errades (pàg. 292).

En total, un volum en 8.º de 292 pàgines més set d'introducció. L'exemplar de la Biblioteca Municipal de Ciutat presenta, a la contraportada, la dedicatòria de l'autor a D. Jaime Luis Garau i a l'interior la signatura de Moragues.

En primer lloc donam a la nostra antologia el que podem qualificar de resum de literatura catalana de Moragues, que forma part d'un assaig de literatura universal inclòs al *Resumen histórico-cronológico...* Aquesta literatura universal, que l'autor fa arrancar amb Moisès i la Bíblia, inclou les literatures àrab (menys d'un quart de la pàgina 237); la «provençal» o «llemosina» (pàgs. 237-242, és a dir, quatre i mitja); la portuguesa (una pàgina: 242-

243) i, naturalment, la castellana que se'n duu el gruix del tractat.

Iniciada amb comentaris de poetes trobadorescos, l'autor sota els adjectius de «provençal» o «llemosina» ens dóna una literatura catalana que inclou autors com Guillem de Bergadà, Jordi de Sant Jordi, Hugueta de Mataplana, Ramon Muntaner, Ramon Llull, Francesc d'Olesa, Arnau Descos, Vicenç García i els contemporanis de l'autor, el misser Guillem Roca i Reus i el mínim exclaustat Antoni M. Cervera i Bru. Assenyalem que a pesar de la confusió entre literatura catalana i «provençal» o «llemosina», l'autor no parla d'una literatura catalana, oposada a «valenciana» o «mallorquina» sinó que inclou els autors dels Països Catalans dintre d'una mateixa literatura. En aquest sentit podem comparar el resum amb un altre treball gairebé contemporani, de Joaquim M. Bover (28), les idees del qual són molt més confuses. Destaquem, també, que l'estudi de Moragues és anterior al primer treball enclípèdic sobre la literatura mallorquina del mateix Bover (29).

A més de l'interès com a mostra dels coneixements que es podien tenir a l'època sobre la literatura catalana, l'estudi de Moragues ens dóna precisions sobre dos autors poc coneguts, sobretot pel que fa al frare mínim Antoni M. Cervera i Bru (30).

En segon lloc, don el comentari de Moragues al *Tirant lo Blanc*, inspirat en l'elogi que en fa el *Quijote*, amb la qual cosa el preceptista no fa sinó seguir una tradició ja apuntada per Joaquim Molas (31). L'autor, que dubta entre si fou el castellà o el català la llengua originària de la novel·la, devia conèixer aquesta a través d'alguna traducció castellana.

En tercer lloc reproduesc les idees de Moragues sobre la llengua autòctona, anomenada en d'altres treballs «mallorquí» (32). I en darrer lloc, donat l'interès que té la instància que serveix de pròleg a l'obra, la reproduesc així com la contesta de la Junta

Directiva del Institut Balear. Don també al final dues notes extremes d'una altra obra de Moragues que ajuden a situar el *Compendio* i ens informen d'altres projectes d'aquest personatge. Com ell, i fins i tot molt més importants dins el camp de la cultura mallorquina del segle XIX, en queden molts per anar descobrint. Confiam que els nostres universitaris intervindran decidivament en la descoberta d'aquest d'aquest passat, sovint no massa lluny del nostre present.

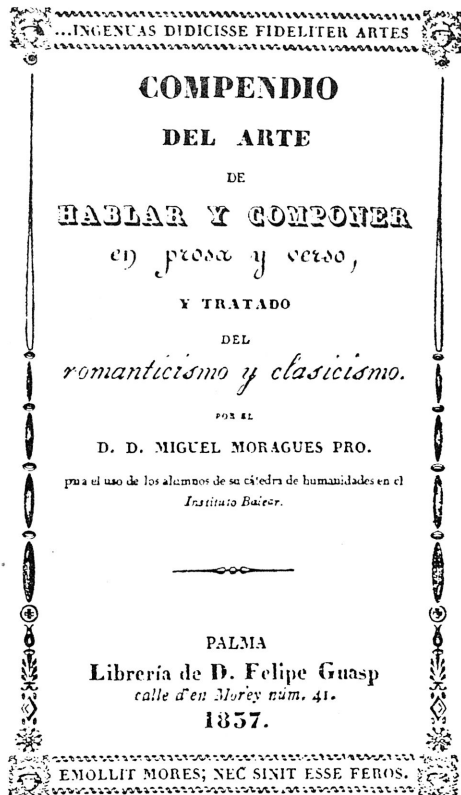
ANTOLOGIA DE TEXTOS DE MIQUEL MORAGUES I BARCELÓ (1798-1860)

I

Història de la literatura catalana

La provençal o lemosina es la poesia vulgar más antigua que se conoce en Europa: desde su origen en el siglo XII, estuvo muy limitada a las tensiones y disputas amorosas, en que los trovadores agotaban su ingenio, protegidos por los condes de Barcelona y los reyes de Aragón sus sucesores y por los señores pudientes del Languedoc (sic), el Rossellón y Provenza, del principado de Cataluña y los reinos de Valencia, Murcia y Mallorca. Guillermo IX conde de Poitou y duque de Aquitania, que murió en 1122, es el primer trovador que se conoce, a no ser que los versos de que habla Castell (*Hist. de Languedoc*, lib. 3, cap. I) sean, como lo creen algunos de D. Pedro el I de Aragón y no del II como pretenden otros, pues aquél reinó hasta 1104, y éste hasta 1196. De D. Alfonso I sucesor inmediato del antedicho D. Pedro el I, se halla una canción y una tensión con el trovador Giraldo de Bornello en los manuscritos de la biblioteca vaticana, que pueden muy bien competir en antigüedad y mérito con las trovas de Guillermo de Poitou. A mediados del siglo XIII florecían, mosén Jordi valenciano, doméstico del rey D. Jaime el Conquistador; mosén Jaime Febrer; Guillerme (sic) de Berguedam (sic) barón catalán y vizconde de Berga; Ugo (sic) de Mataplana, Raimundo Muntaner y D. Pedro III: pero ninguno compuso tantas poesías en lemosín como el beato Raimundo Lulio, nacido en Palma en el año 1235.

Sin contar las amatorias a que se dedicó en su juventud, siendo page y después senescal de D. Jaime el II de Mallorca entretenimiento que le llevó muy distraído hasta la edad de treinta años, en que renunciando a sus devaneos, emprendió la vida eremítica, escribió en versos vulgares un tratado de lógica que empieza *Deus per fernos honrament...* y otro sobre los artículos de la fe, el oficio y el llanto de la Virgen Sma., un libro de himnos, otro de oración y cinco de contemplacio-

Compendio del arte de hablar y componer en prosa y verso,
de Miquel Moragues i Barceló
(Ciutat de Mallorca, 1798-1860)

nes, de los cuales dudo si están enteros en verso o sólo en parte; el **Consuelo**, el **Desconsuelo** y el **Consejo de Raimundo**, tres libros distintos; uno con título de **Docents versos**, en que resuelve dos cuestiones teológicas muy difíciles que dicho D. Jaime II le propuso (*) encontrándose ambos en Perpiñán en 1281, por cuyo encargo escribió también, a más de un libro titulado **Doctrina del Príncipe**, un tratado y reglamento de la **Orden de Caballería**, que existió manuscrito en el Colegio de la Sapiencia de esta ciudad hasta que el obispo D. Juan Díez de la Guerra, acérrimo antitulista, le tomó al pasar al obispado de Sigüenza en 1777, y no ha vuelto a parecer. Compuso un canto sobre la fundación de su predilecto seminario de Miramar en Valldemosa, y otro de los **cien nombres de Dios**; y sin otras producciones poéticas que se hallan en varias obras suyas y no pocas que se han perdido, escribió en 1300 el **Arte General Rítmica**, y además una gramática y una retórica que se imprimió en París en 1516 y en 1638.

(*) La primera la expone el mismo Lulio en estos términos:

Un senyor Rey qui be enten,
Se maravella soven
Que Deus qui es bo en quant es,
Ni fallex neguna ves,
Fes á Adam lo manament
Qu'el fruit no manjas, sabent
Que Adam faria pecat,
Dont l'hom seria damnat
Tot temps á pena eternal:
No apar raso natural
Que Deus fes tal mandament
Dont se segueix falliment
Qui no for, si ell no manas
A Adam qu'el fruit no menjas.
Empero el Rey diu qu'enten

Que Deus no feu fallimen,
Que's qui ha bondat infinida,
Eternal, no fa fallida
Está so merevellar,
Com Deus se pot escusar
Que no haja culpa del mal
Que n'ha en lo foc infernal
Tant hom per tal mandament;
Lo qual no fora nient,
Si 'l mandament no fos stat:
E apar gran tort é pecat
Mandament dont isque mal.
Vol lo Rey saber per qual
Rayso se pot escusar.

La segunda cuestión se propone en los siguientes:

Empero encare reté
Lo Rey so maravellar,
Vol encara demenar,
Com Deus sia bo en tots lats,
Perque no esquivà pecats,
Tant, que l'hom non fes negú
E que gloria hagues cascú:
Per so la sua bontat
Squivas pena é pecat,
En angels, en tot om nat;
Perque negú fos perdut,
Mas que tuit hagues salut;
Puis que la bontat divina
Es gran, è no vol rüina. (33)

Parece que algunos copistas alteraron con el tiempo diferentes de estos versos, añadiéndoles partículas innecesarias y aun impertinentes y mal colocadas, pues se echa de ver por los más de ellos que la intención del autor fue hacerlos de siete sílabas agudos con alguna pareja de octosílabos graves: pero con las añadiduras resulta alguno de ocho sílabas agudo ligado con otro de siete en una misma pareja, cosa que ha sido fácil evitar, quitando lo postizo.

En mayo de 1323 hizo reunir Clemencia Isaura, dama principal de Tolosa de Francia, a todos los trovadores de las cercanías, y ofreció premios a los que compendrían mejores versos: a su muerte, dejó fondos suficientes al ayuntamiento de aquella ciudad, para que todos los años en el mes de mayo se celebrasen certámenes poéticos y se distribuyesen premios como ella lo había hecho. El trovador Arnaldo Vidal de Castell Nodari ganó el primero en el año sobredicho, por un poema en alabanza de María Santísima, y el moderno romántico Víctor Hugo obtuvo dos de estos premios en 1819. Esta especie de **juegos florales** de Tolosa, llamados también **cortes de amor**, fue la ocasión de que los trovadores arreglasen academias de diferentes ciudades a que se gloriaban de pertenecer las personas más distinguidas. El rey D. Juan I de Aragón fundó uno de estos colegios en Barcelona, estableciendo en él para la enseñanza de la **gaya ciencia**, cuatro mantenedores o catedráticos, uno de la clase noble y seglar, otro doctor o maestro en teología, otro en leyes y el otro de la clase de ciudadanos honrados: en su muerte eran reemplazados con otros de las mismas condiciones por nombramiento del rey a propuesta de los cólegas (**sic**). Este establecimiento fue protegido con diferentes privilegios y aumento de rentas por el rey D. Martín hermano y sucesor de D. Juan en 1395; y durante la vida de los dos y por muchos años después, se celebraron los certámenes anuales con una concurrencia y pompa extraordinarias.

En el siglo XV escollaron el famoso Ausias March y Jaime Roig, valencianos, y a principios del XVI florecían los contemporáneos y parientes D. Francisco de Oleza y D. Arnaldo Descos, caballeros muy principales de esta ciudad: el primero, perteneciente a una noble familia que ha dado muchos literatos, publicó en 1450 un apreciable poema en mallorquín titulado el **Menispreu del mon**, escrito con ocasión de la muerte de su esposa doña Beatriz de Sanmartín, cuya pérdida lamenta ensalzando sus virtudes y prendas personales; y el segundo, a más de otras obras, escribió otro poema en versos latinos y mallorquines de los **Triunfos de María**.

Desde la reunión de las coronas de Castilla y Aragón por el matrimonio del rey D. Fernando y doña Isabel, empezó a decaer la poesía provenzal en España, al paso que los sabios de las provincias en que se hablaba el lemosín, iban adoptando la lengua castellana en sus escritos. Boscan, siendo barcelonés, dio sus poemas en castellano, y de otros diferentes se encuentran composiciones de aquellos tiempos en uno y otro idioma. Sin embargo no ha dejado de haber literatos afluídos a su lengua nativa, como en Cataluña el famoso rector de Vallfogona en el siglo pasado; y actualmente viven en Palma algunos ingenios, hijos de esta misma ciudad, que gustan de cultivar el **gay** decir: uno de estos (*) es autor de muchas y excelentes poesías en mallorquín, que guarda inéditas, aunque muy dignas de la prensa, entre las cuales son notables diferentes en monosílabos, sin

perjuicio de la perfección del verso y la claridad de los conceptos, y un considerable poema jocosos en seis cantos sobre los **maridos C... complacientes**: otro aficionado (***) ha trabajado diferentes dramas originales de singular mérito, y traducciones de comedias francesas y castellanas, y además una invectiva de casi doscientos versos sobre el **juego**, con el embarazoso esmero de los monosílabos en que está construido, la cual empieza de esta manera:

Dels mals que sol du el joc cant un cas ve
Y si no 'l creis, vos dig que no es de fe.

(*) D. Guillermo Roca.

(**) D. Antonio Cervera, Pbro.

Compendio, págs. 237-242.

II

Tirant lo Blanc

Son dignos también de elogio, pues que se los da Cervantes muy verdaderos, (Quij. part I, cap. 6) los dos romances titulados, el uno **Palmerín de Inglaterra**, y el otro **El famoso caballero Tirante el Blanco** [...] «¡Váleme Dios! hace decir el inexorable Cura al dar con el segundo Tirante el Blanco! Dádmelo acá, compadre, que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos... D'goos verdad, señor compadre, que por su estilo es este el mejor libro del mundo: aquí comen los caballeros y duermen, y mueren en sus camas y hacen testamento antes de su muerte, con otras cosas de que todos los demás libros de este género carecen. Con todo eso os digo que merecía el que lo compuso, pues no hizo tantas necesidades de industria, que le echaran a galeras por todos los días» [...] El famoso romance: **Tirante el Blanco de Roca Salada**, escrito al parecer en castellano, se imprimió la primera vez en Valencia en el año 1490 traducido al lemosín, en cuyo idioma pretenden algunos que fue compuesto, y se dice que no existe otro ejemplar de esta edición que uno de la biblioteca de la Sapiencia en Roma. En 1511 se hizo una edición castellana en Valencia. Antonio Bastero de la Crusca provenzal, dice que las tres primeras partes de este romance fueron compuestas por el caballero Juan Martorell, quien principió a escribirla en enero de 1460, añadiendo que le concluyó otro caballero llamado Juan de Gualba, y que dicho libro tenía tanta reputación en España como el Decamerón de Bocaccio en Italia. Pellicer dice que se escribió en castellano, fundado en que así lo supone la traducción lemosina que hizo de ella mosén Juannot (sic) Martorell, y añade también que por quedar esta traducción imperfecta, a causa de haber muerto el traductor, la concluyó mosén Martín Juan de Gualba, a ruegos de la noble señora doña Isabel de Loriz. Esta especie de composiciones no obstante sus defectos en lo sustancial de la invención, contribuyeron muy eficazmente al cultivo de la lengua en prosa y en verso, por el ardor y soltura con que se escribían, y el afán con que eran leídas. Las de una extensión considerable por lo regular iban en prosa, pero el fondo en todas es muy poé-

tico, y además comprenden muchas poesías originales, cuyo género procura restaurar el nuevo romanticismo.

Compendio, págs. 232-233.

III

La lengua autóctona

Romántico, si atendemos a la etimología, quiere decir un literato que se produce o compone por el gusto y estilo de los **romanceros**, o autores de **romances** en que abundó el siglo 13 y los dos o tres siguientes. Esta palabra **romance** tiene tres acepciones generales, a más de otras particulares en ciertas frases.

Primeramente significa el **idioma romance** que se fue formando en las provincias meridionales de la Europa, después de la invasión y dominación en ellas de diferentes naciones del Norte a principios del siglo 5.º Desde aquella época empezaron los pueblos subyugados a participar a la rudeza que traían sus señores, y a desviarse de la lengua romance que hablaban con tal rudeza; y del mismo modo que lo habían hecho con los idiomas indígenas, cuando Roma estendió a las mismas su dominio. Mas esa **lengua romance**, de que se derivan, después de la provenzal, la castellana, portuguesa, francesa, italiana y la que llamamos lemosina, residuo de la primera, no tuvo alguna regularidad hasta el siglo décimo, ni se usó por escrito hasta el undécimo: era solo una jerga vulgar, compuesta de latín refundido en bárbaro y bárbaro en latín, usada únicamente en el común trato del pueblo.

Compendio, pág. 182.

IV

Pròleg del «Compendio...»

A la M. I. Junta Directiva del Instituto Balear. — M. I. S.

Una de las primeras dificultades que se ofrecieron al encargarme de la Cátedra de Lengua y Humanidades castellanas, que V.S. tuvo a bien confiar a mi corta habilidad, fue adoptar obras de asignatura para una y otra enseñanza. Entre varias que tomé en consideración, en cada una de las cuales reconozco un mérito especial, merecieron mi preferencia la Gramática de D. Vicente Salvá, y el Arte de hablar en prosa y verso de D. José Gómez Hermosilla: aquella por ser la más completa que se ha publicado, y yo haya visto hasta el presente, y el Arte de Hermosilla por la misma razón, y porque se aventaja en mérito, claridad y solidez a todas las de su clase. V.S. se sirvió aprobar mi dictamen; y si bien desearía una gramática más apropiada al uso de los mallorquines, y no dejé de atender al reparo que tuve el honor de hacer sobre lo voluminoso de las obras indicadas, consideradas las circunstancias de los alumnos; resolvió sin embargo, que se señalasen, hasta que se publicaran elementos más reducidos, y la apetezida gramática, a cuya formación invita eficazmente la ilustrada Sociedad Económica de Amigos del País, cooperando al celo y sabias miras de V.S.

La prontitud con que se abrieron las cátedras del nuevo Instituto apenas se acababan de proveer, por hallarse el tiempo muy adelantado para los cursos escolares, ocasionó que muchos alumnos fuesen admitidos en la clase, sin haberse provisto aún de las obras asignadas; pues que de pronto no las había bastantes en las librerías; y aunque posteriormente se han traído, ya no se ha podido recabar durante el curso, que todos las adquisieran: falta que ha de haber perjudicado no poco a sus progresos.

Entre tanto he observado que estos quisieran tratar libros más normales, y sus padres poderlos obtener a menor coste. Este conocimiento, y el temor de que en el próximo curso queden muchos en el mismo descubierto, me han hecho resolver a formar sin demora este compendio del Arte de hablar y componer en prosa y verso, cuya muestra presento al examen y aprobación de V.S. en la parte que hasta ahora tengo redactada; mientras sigo con afán hasta la conclusión, y estoy aportando al mismo tiempo materiales para una nueva gramática elemental, con nomenclaturas, frases y otras correspondencias del mallorquín al castellano, en que conviene que esté bien ejercitada y corriente nuestra juventud.

Hubiera tenido la mayor complacencia en ofrecer a V. S. desde luego la obra completa: pero como no he podido emprenderla sino desde que han empezado las vacaciones con el corriente agosto (*) aprovechando para ello los ratos que me dejan desocupado otros quehaceres y atenciones de que no debo desentenderme, con algunos apuntes que tenía prevenidos; y por otra parte las cátedras van a abrirse a principios del inmediato setiembre: ni me es posible tenerla concluida con tanta premura, ni me parece conveniente esperar a que lo esté, para empezar a publicarla. Si la parte que ahora presento a la revisión de V. S., que es como una mitad de trabajo, y toda la primera de la obrita, merece su aprobación, podrá servir desde luego al intento: y como yo siga la tarea, podré presentar sucesivamente las producciones; de modo que cuando se hayan de tratar las materias posteriores, espero tener corrientes sus resúmenes, y publicándose en cuadernillos, formarán unidos un solo cuerpo.

En la parte de doctrina general y de oratoria me ha servido testo principal el memorado Arte de Hermosilla, en cuyo extracto, que es tomado casi a la letra, me hubiera detenido más de lo que he hecho en intercalar una que otra idea escogida de Capmany, Blair y otros autores de la mayor aceptación, si no se echase de ver que aquel los tenía tratados a fondo, y supo escoger y apropiarse lo mejor. Pongo algunos pocos ejemplos de Capmany, parte en que es tan feliz: no porque Hermosilla no los lleve muy selectos y en abundancia; sino porque, como cita los autores y las obras, y hace relación de los antecedentes y otras circunstancias del pasage, y después su análisis, para evidenciar la propiedad y exactitud con que conviene a las reglas y observaciones sentadas, y para advertir

Marià Aguiló i Fuster (1825-1897), deixeble de Miquel Moragues a l'Institut Balear.

(Retrat d'Antoni Fuster i Fortesa)

las bellezas particulares o defectos que contiene cada uno: se hubiera de abultar mucho este escrito, aun cuando se pusieran sin aquel aparato, aun cuando se de ellos son largos para un compendio, y perderían aislados gran parte de su luz y oportunidad.

(*) Esto era en el año pasado 1836: diferentes ocurrencias han impedido la conclusión y publicación hasta el presente.

En la poética me propongo insertar a continuación de las doctrinas del mismo autor, trozos escogidos y análogos de la apreciable de D. Francisco Martínez de la Rosa, bajo el título de **recapitulación**; a fin de que los jóvenes estudiosos, al mismo tiempo que se instruyan en la teoría del arte, empiecen a tomar el sabor y la norma de la buena poesía: y con el de que se inicien en la moderna revolución del ingenio y el buen gusto en literatura, daré al último en un apéndice, alguna idea del romanticismo. El todo formará un tomo regular y cómodo en octavo menor, a que con el tiempo quisiera añadir otro de modelos, para los diferentes ejercicios de la Cátedra.

Como este pequeño trabajo, en que siguiendo el sabio consejo de Horacio expresado en el epígrafe, me he propuesto facilitar los adelantamientos de mis alumnos, y consultar a la mayor economía de sus padres, merezca la aprobación de V. S. y surta el efecto a que se destina; se habrán cumplido enteramente los deseos de S. M. A. S. Y. C.

Palma 19 de agosto de 1836.—Miguel Moragues P. C.

Contestación

Junta directiva del Instituto balear y

Comisión provincial de Instrucción pública.—Una comisión ha examinado el trabajo elemental que V. ha presentado para servir en su Cátedra de Humanidades de este Instituto; y habiendo merecido su aprobación, lo digo a V. para su satisfacción y efectos consiguientes, esperando que continuará seguidamente la tarea, hasta concluirla.—Dios guarde a V. muchos años.—Palma 18 enero de 1837.—El Presidente Rodrigo Castañón.—Por acuerdo de la Comisión, Pedro Andreu, Vocal Secretario.

Compendio... pàgs. III-VII

I pocs anys després, al 1840, amb motiu de la polèmica que mantingué amb Joan Gamundí, rector interí de la universitat literària, Moragues ens diu:

El profesor que lo probase lo sabría más que todos los que no tienen experiencia, si el esponente por los poderosos motivos que se le han dado y se le dan como adrede, llegare a renunciar este encargo: y aun lo probara el que le reemplazara, si como le sucedió a él tuviese que empezar haciéndolo todo, porque para estas asignaturas faltaban y faltarían todavía, a no ser por los trabajos literarios que ha aprontado (*), los libros elementales a propósito, al paso que los hay, unos mejores que otros, en todas las demás materias: trabajos de que por más que aun, imperfectos, se aprovecharán por largo tiempo los profesores que les sucedan y sus alumnos.

(*) Por este motivo se apresuró a formar el **Compendio del arte de hablar y componer en prosa y verso** con un difuso **apéndice sobre el clasicismo y el romanticismo**, impreso en casa de D. Felipe Guasp en 1837; y por lo mismo está en

la actualidad acabando de redactar un resumen de historia general, que dicta a sus alumnos, estendiéndose con alguna especificación en lo relativo a España; pues que así se encarga en el reciente Plan provisional. De modo que, por razón de este encargo accidental tiene mucho que hacer en la cátedra, y más todavía en casa.

Noticias, pàgs. 37 i 43.

Antoni-Lluç FERRER

NOTES:

(Vénen de l'article anterior)

(22) Bover, *Biblioteca*, I, 516-518, on dona més informació sobre Moragues i la seva obra.

(23) J. Llabrés y Bernal, *Noticias y relaciones históricas de Mallorca siglo XIX*, III, Palma, 1962.

(24) Bover, *ibidem*.

(25) Bover, *ítem*. Els dos textos finals de la present antologia pertanyen a un dels fullets que Moragues publicà, amb motiu de la polèmica, sota el títol de *Noticias del País relativas a la Nueva Universidad Balear*, Palma, 1841.

(26) J. Pomar y Fuster, *Ensayo histórico sobre el desarrollo de la instrucción pública en Mallorca*, Palma, 1904, pàgs. 200-201.

(27) *ibidem*, pàgs. 173-182. No ens ha estat possible de comprovar si els quatre escriptors foren deixebles de Moragues. Si més no, coincidiren a l'institut quan aquest hi ensenyava.

(28) J. M. Bover, *Del origen vicisitudes y estado actual de la Literatura en la isla de Mallorca*, Palma, 1840, en el qual predomina la procedència geogràfica dels autors sobre la llengua en què escriuren. D'altra banda l'autor indentifica «literatura» amb «paper imprès», defecte que trobarem més tard a la seva *Biblioteca*.

(29) J. M. Bover, *Memoria biográfica de los mallorquines que se han distinguido en la antigua y moderna literatura*, Palma, 1842. En realitat aquest treball fou l'esborrany de la *Biblioteca*, d'aparició pòstuma. Pel que fa a Moragues, no hi ha cap diferència notable en el tractament dels dos articles. No sempre és així, però. Ens interessa destacar ara el tractament de Cervera i Bru, del qual la *Memòria* ens precisa que «tradujo del castellano al mallorquín las comedias *Es metge a garrotades*, *Estatua fingida*, *M'en vaig a Madrid* y otras que hemos visto representar con aplauso en un teatro de aficionados de esta capital». V. art. s. v. Tingueu en compte que en d'altres casos les diferències poden ser considerables.

(30) Moragues ens precisa que Cervera traduí comèdies franceses i tal volta s'hagi d'entendre que ho feu a través d'alguna versió castellana. Quant a l'extens poema en monosíl·labs, cal corregir l'afirmació de J. Carbonell (*op. cit.* pàg. 125) que fou íntegrament publicat per

l'arxiduc. Aquest (*op. cit.*, pàgs. 155-158) i Bover (*Biblioteca*, art. s. v.) coincideixen que el poema es de 174 versos. El primer en publica 59; Bover, 18; la *Miscel·lània Pascual* (vol. V, pàgs. 477-482) en copia 174, però no hi figuren els dos citats per Moragues. La mateixa *Miscel·lània* conserva un poema de Cervera: «Tu em dius que tot va be y jo'm muir de fam», igualment monosil·làbic (vol. I, pàg. 600) no esmentat per Carbonell. Massot (*op. cit.*, pàgs. 28-30) n'ha valorat recentment l'*Ortografia* (1812).

(31) M. Vargas Llosa, *Lletra de batalla per Tirant lo Blanc*, Barcelona, 1969. J. Molas, autor del pròleg: «Amb uns canvis tan profunds com els produïts en el tombant dels segles XVIII-XIX, s'eclipsà el seu coneixement directe i només els comentaristes del *Quijote* i, més en general, dels llibres de cavalleries li dedicaren alguna papereta bibliogràfica o, a tot estirar, algun record vagament substancial. Amb ells, de fet, s'inicià la moderna història de la novel·la que, durant el segle XIX, no passà d'anàlisis acadèmiques més o menys ocasionals perpetrades per gent forastera. Amador de los Ríos, Dunlop, Rajna, Warren... En 1873, un poeta i filòleg mallorquí, Marià Aguiló, en feu la primera edició erudita amb més perspicàcia literària que rigor científic» (pàg. 12)

(32) M. Moragues, *Notícies*, «en mallorquí decimos: «Un conta fà s'ase, s'altre es traginer» y en castellano «Uno piensa el bayo, otro el que lo ensilla» (pàg. 31). Noteu, de passada que la traducció del refrany és la mateixa que la de Pere Antoni Figuera: «Uns contes fà s'ase, y altres el traginer» «Uno piensa el bayo, y otro el que lo ensilla» dins l'apèndix «*Collecció de vários adágis mallorquins-españòls posáds per la priméra sillaba ab que coménsan y de una ó altra frase*» (pàg. 614) del *Diccionari mallorquí-castellà y el primer que se ha donat a llum* (Palma, 1840).

(33) Dels textos reproduïts a la nostra antologia, sols hem modernitzat l'accentuació dels castellans. Hem respectat, en canvi, l'ortografia i l'accentuació dels 43 versos lul·lians que corresponen als 44 (vs. 1-29 i 130-144) de l'edició de S. Galmès de «Lo Pecat de N'Adam» dins *Obres originals del Il·luminat Doctor Mestre Ramon Llull*, vol. XIX, Rims I, Mallorca 1936, pàgs. 63-73. Moragues, probablement, segueix la tradició del P. Pasqual, el qual anomenà aquest poema didàctic d'uns doscents versos aparaiats «*Ducantum versus ad Regem Balearium*». La manipulació de Moragues sembla evident atès el comentari mètric que acompanya la seva versió.

Antoni-Lluc FERRER

ART D'ELIMINACIONS

per Llorenç VILLALONGA

Algú, cortesment, m'insinuà que vaig concedir massa importància a l'escàndol que provocà una exposició d'Yves Klein —*pintor mig foll*—. Em sembla que aquella exposició *sense quadres*, amb totes les teles en blanc, es mereixia prou bé un comentari, tot i que tal volta tants com se n'hi dedicaren eren excessius. Al cap i la fi Yves Klein no féu sinó matar un cadàver o, dit en altres termes, acoltellar el brau.

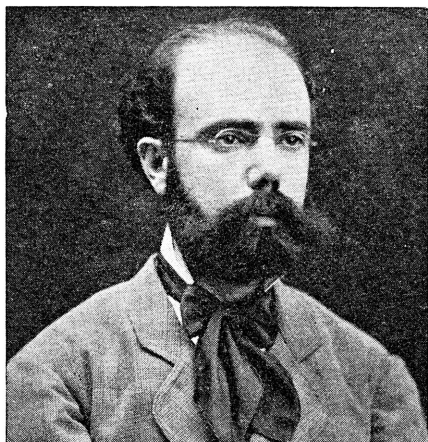
Però em sembla aventurat tractar Klein de foll, sobretot si es fa per boca d'un abstracte. Resultaria massa arbitrari. Klein ostentà fa temps la direcció moral dels pintors no figuratius i no semblava un anormal als seus adeptes, que acudien a les seves exposicions per aplaudir-lo i donar la batalla als clàssics. Era un artista que es formà professionalment sense estridències ni esnobismes, fill de pares artistes. Cursà els seus estudis a les acadèmies i en comptes d'ésser un indocumentat dominava les tècniques de l'ofici. Era, físicament, un atleta, un home sà, lluitador de judo i en la seva vida privada no hi trobam cap estridència notable. Primerament cultivà la pintura figurativa, dins la qual destacà. Cap als vint-i-set anys s'orientà decididament cap a l'abstractisme, on fou molt ben rebut perquè venia, precisament, de les files clàssiques.

Tenguem en compte que no tots els abstractes són eixalebrats, ni prou fer-s'hi, i que tot i tractar-se de fer línies i taques, s'agraden de poder ostentar entre els seus partidaris mostres del seu domini de les velles tècniques que ells creuen o diuen desdenyar. Aquest fou el secret de l'èxit de Picasso. Aquest fou el del Duc d'Oreleans —el famós Felip Igualtat— la igualtat del qual commovia el poble no perquè veïés en ell un camarada si-

nó un duc. Sia com sia, l'exposició *blava* de Klein, celebrada el 1956, fou acollida amb respecte entre els medis que s'anomenaven, encara, *clàssics*.

A força d'eliminacions, però, la pintura abstracta es quedava cada vegada més limitada, abocada al no-res. L'ofici de pintor restava a l'abast de qualsevol empastissador de portes i persianes. Aleshores hauria estat el moment de protestar, però els joves avantguardistes, tenien por d'ésser anomenats conservadors i calia prosseguir escombrant i enderrocant per a escandalitzar el burges, que després d'un quart de segle fa badalls en comptes d'escandalitzar-se. L'exposició *blava* fou aplaudida, encomiada. Amb motiu d'això es creà fins i tot un segell de correus —el segell Klein— i a Alemanya li encarregaren diversos treballs. ¿Com és possible que hom no s'adonés que els plafons del Teatre de Gilsenkirchen, que l'esnobisme germànic exigí signats per Yves Klein podien haver estat pintats —i potser ho foren— per un artesà, per un pintor de persianes? Ningú no havia d'ignorar que aquella exposició del 1956 representava l'acabament de l'escola: era un carreró sense sortida. La mort esdevenia inevitable. *Un nou Monsieur Guillotin de l'art actual* —escrigué Vilacasa— *apareixia vestit de blau*.

Mancava, no obstant això, el tret de gràcia que estalvia sofriments inútils i fastigosos. Aquella exposició era la conseqüència, lògica i inevitable, de la del 1956. Situats en el terreny de les eliminacions havíem d'arribar, un dia o altre, al zero absolut. I és que fa més d'un quart de segle que els abstractes no han fet altra cosa —en pintura, escultura o poesia— que actuar per eliminació, és a dir: dilapidar les reserves acumulades en èpoques més pletòriques.

Bartomeu Ferrà i Perelló (1843-1924)

D. Bartomeu Ferrà

Mestre d'Obres d'Arquitectura

per Guillem FORTESA I PINYA

Circumstàncies adverses no em permeteren col·laborar, com era mon desig, a l'homenatge que l'«Associació per la Cultura de Mallorca», dedicà, la primavera passada, a l'exímia figura de don Bartomeu Ferrà, mestre en les arts i en les lletres pàtries.

Si bé el treball llegit pel meu bon amic Joan Pons i Marquès (1) —el més ben preparat dels nostres joves per a la crítica literària i artística— resumeix i enalteix bellament totes les virtuts i mèrits del plorat patriarca, no vull deixar finir l'any 1925, primer aniversari de la seva mort, sense començar algunes ratlles —modest tribut a sa memòria— encaminades a posar de relleu exclusivament, la incansable, valuosa i esforçada tasca que exercí com a constructor i com a apòstol de la causa civilitzadora de l'art plàstic en les seves més transcendents manifestacions.

El venturós procés que Miquel dels Sants Oliver, amb frase elegant, anomenà «estilització romàntica de Mallorca» fou tan admirable i sintetitzador, que no hi hagué branca d'activitat pràctica en els nostres homes de mitjan segle XIX que no quedàs governada per un sentit de maduresa precoç, impropri si es vol de l'època en què nasqueren, i contrari a l'atmosfera d'instabilitat, que, en general, es respirava. Déu volgué, per sort nostra, que el romanticisme s'empeltàs a Mallorca, principalment, en homes de gran equilibri, operant-se el miracle que la ventada idealística que corria amb fúria desenfundada per Europa es convertís aquí en delitós i atemperat corrent que refrescava els esperits sense desnaturalitzar-los, que feia cantar l'arbreda sense aixecar les so-

GUILLEM FORTESA, ARQUITECTE

per Miquel FULLANA I LLOMPART

L'il·lustre arquitecte Guillem Fortesa, del qual un dels seus escrits honora avui les pàgines de «Lluc», va néixer a la Ciutat de Mallorca dia 9 de març de l'any 1892 i va morir als 51 anys.

Estudià la carrera a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, on obtingué el títol el desembre de 1916, i s'establí a la seva ciutat natal en una època que, per desgràcia, certament no era l'estètica ni el bon gust el que imperava en la majoria de les construccions de l'illa.

Home de gust i esperit refinat, de vasta cultura, que sabia escollir d'entre dues obres d'art la millor, animat pel seu encès amor a la nostra terra i guiat per la gran admiració i estima en que tenia les obres dels grans mestres constructors mallorquins, coneguts o anònims, que en el transcurs de segles donaren a la Ciutat i als pobles de Mallorca l'aspecte que els caracteritza, no era d'estranyar la lluita continuada que emprengué contra la intrusió del mal gust en tota obra que atenyia la col·lectivitat i en defensa del nostre patrimoni artístic, manifestant el seu noble esforç en conferències i escrits tècnics: de caràcter polèmic o de crítica i també d'estudi analític de les obres magistrals del nostre país.

En la concepció de les seves obres arquitectòniques, especialment en el seu primer període d'activitat professional, Guillem Fortesa tingué una gran influència de l'art tradicional mallorquí, (coneixia bé el gòtic català i el barroc); més tard italianitzà el seu estil, i en el darrer període de la seva vida evolucionà cap a una obra més europeïtzada i més moderna. Entre els seus nombrosos projectes destaquen: Obres de caràcter religiós: el temple de les MM. Reparadores, en el carrer de Campaner; el convent de les Sa-

leses (desaparegut); el sagrari de la Capella del Sagrament de la Parròquia de Santa Eulàlia i l'església del Molinar. Construccions escolars: els Grups de Santanyí, Sa Pobla, Vilafranca de Bonany, Bunyola, Algaida, Muro i, darrerament, el de Jaume I, de Ciutat. En urbanisme, senyalem: l'emplaçament d'una Casa de Correus, entre Ca'n Berga (avui Palau de Justícia) i el Teatre Principal que, situada en el començament de la Via que projectava d'enllaç de la part de la ciutat de dalt amb la ciutat d'abaix, l'edifici hauria tingut accés des de les dues parts; les escalinates del Mirador (no realitzades); el jardí i columnata de la plaça de Garcia Orell; l'emplaçament del monument a Joan Alcover. De les cases particulars es distingeixen: els magatzems i casa Alzamora; la residència a Montuiri del metge Ferrando; la casa-palau «Marivent»; la que fou clínica del Dr. Munar (ara Hostal Arxiduc); l'edifici del Sr. Moragues, xamfrà 31 de Desembre i Comte d'Ampúries; la casa-palau que fou dels germans Ballester, situada en el Corb Marí.

Fou Arquitecte Diocesà de Mallorca, Arquitecte Director de Construccions Escolars de l'Estat a les Balears i Arquitecte Municipal de la Ciutat. Des de l'any 1925 fins al 30 fou professor de l'Escola d'Arts i Oficis de Ciutat i l'any 1931 va ésser nomenat Delegat de Belles Arts de Balears. La seva obra el fa ben mereixedor d'un lloc destacat en la història de l'arquitectura mallorquina.

Vaig conèixer l'Arquitecte Forteza l'any 1922, simpatitzàrem i em va demanar per treballar com a dibuixant en el seu despatx d'arquitectura. La meua col·laboració en els seus projectes durà vint-i-un anys. El seu traspàsament va ocórrer el 22 d'octubre de 1943 a la Ciutat de Mallorca.

ques del seu lloc. L'innegable factor tumultuós que a moltes de bandes volia i aconseguia dominar les intel·ligències que, deliberadament, es contagiaven de la gloriosa febre romàntica.

Jo sé perfectament quina és la causa d'aquest miracle: la vigorosa, sana, indefectible educació familiar mallorquina d'aquell temps aspra, si es vol, però domadora del caràcter; intolerant, si es vol, però fecunda en virtualitat social; freda, però d'elevada honradesa, on els principis morals i religiosos inculcats amb tan valenta energia eren que constituïen per a l'infant, per a l'adolescent, per a l'home una vera armada invencible enmig de les contínues fragors de la vida. Com més humil era la família, socialment i econòmicament, més rigorosa era l'educació paterna.

És indubtable que a causa d'aquesta tradició educativa familiar, l'enciclopedisme i la revolució no ocasionaren ja a Mallorca els estralls socials que es registren en altres indrets, i, allò que en molts de llocs fou una epidèmia, aquí no passà de simples casos personals aïllats, per cert més pintorescs que perillosos i dissolvents.

A mitjan segle XIX, doncs, la selecció espiritual més forta de la nostra illa es congruïa dins les famílies més austeres en costums i forma de vida. Basta assenyalar els noms: Tomàs i Marià Aguiló, Quadrado, Pere d'Alcàntara Penya, Jeroni Rosselló, Mateu Obrador, Antoni Noguera, Bartomeu Ferrà, els preveres Joan i Miquel Maura i Josep Tarongí, Tomàs Fortesa, l'eminent home d'estat que acaba de morir, Antoni Maura, i una plèiade de gent il·lustre que està dins la memòria de tots.

Begueren tots ells en la font romàntica i conservaren, com deia abans, un equilibri i una ponderació mental no superades pels grans mallorquins de les èpoques tranquil·les; tant és així que tots s'haurien esverat com s'esverà Quadrado, de veure la imatge de dos romàntics autèn-

tics com foren George Sand i Chopin.

No he sabut esbrinar la causa perquè a Mallorca encara s'intensificava més la rigidesa moral educativa dins les antigues famílies de mestres d'obres. Per això, abans de retreure la personalitat de D. Bartomeu Ferrà, cal que ni que sigui breument, fixem la mirada sobre la cantelluda i sempre amable figura del seu pare, mestre Miquel Ferrà, espill de la menestralia mallorquina.

(1) *Vegeu el números 4.873 al 4.876 del «Correo de Mallorca» dels dies 13 al 16 d'abril de 1925.*

II

Amb la construcció de la casa del marquès de Solleric, síntesi de tota la perícia tradicional, i recipient alhora, a Mallorca, dels perfums suavíssims del segle XVIII, s'acabà el gloriós cicle de «l'estil mallorquí», nascut dins les mateixes asprors del gòtic. Potser no hi ha en tota la història de l'art una escola tan ferma i, al mateix temps, tan elàstica, com la dels constructors mallorquins, que hagi conservat sempre intacta la seva fesomia racial, malgrat l'assimilació successiva de tantes influències. És aquest un cas formidable de «cultura» en el sentit general de la paraula: s'empeletaren branques noves a la soca secular, rica de saba.

No es pot escapar mai, però, a la llei de la vida; s'arriba inexorablement a una maduresa tal, que no tot ésser més que una precursora de la podridura. Amb la casa del marquès de Solleric, els nostres constructors arribaren al màxim de maduresa i després d'ella no cabia ja altra cosa que la mort.

El món artístic occidental a mitjan segle XVIII, un cop esvaït l'aroma del barroc —darrera manifestació del procés renaixentista de l'antiguitat romana— va creure que podia aixecar encara una nova torxa: la de l'antiguitat genuïnament clàssica, l'antiguitat hel·lènica.

Les excavacions arqueològiques a les viles de la Campània, els

Gabriel Maura i Montaner (1844-1907)

viatges dels francesos Caylus i Le Roy i dels anglesos Stuart i Revett, inquisidors de la bellesa d'Atenes, els cèlebres treballs de Soufflot als temples de Paestum, i l'obra de Winckelmann *Història de l'Art de l'Antiguitat*, donaren una nova vibració a les seleccions artístiques d'Europa i el neoclassicisme s'imposà en forma dictatorial, diguem-ho així, mitjançant l'actuació de les «Acadèmies Oficials».

La primera tasca, sovint profitosa, de les «Acadèmies» sembla que sigui sempre la de crear-se enemics. Els primers en sortir foren els naturalistes. En les arts plàstiques defensà la tendència naturalista, amb gran ardidesa, Denis Diderot, iniciador de la crítica calològica, moderna potència en la vida artística dels pobles. En son *Assaig sobre la pintura*, traduït a l'alemany per Goethe, intentà ja posar en ridícul les «Acadèmies» i donà els primers crits contra fredor i l'amanerament.

A més del corrent hel·leno-clàssicista i de son contracorrent dirigit al naturalisme, s'observen en la segona meitat del segle XVIII altres dos corrents tributaris. Fou un d'ells l'orientalo-asià-

tic que s'inicià amb la importació en massa de porcelanes xineses als països europeus i s'enrobustí amb els escrits de Spence i Chamber sobre edificis i jardins xinesos, on es creia veure la naturalesa fidelment imitada, i, per contraposició, a la jardineria versallesca, afirmà la seva influència en la formació de la nova jardineria anglesa que, llavors, triomfava. El classicisme, malgrat tot, guanyà successivament totes les batalles i acabà amb la predilecció per l'art orientalo-asiàtic que no tornà ressucitar fins a l'últim terç del segle XIX amb la preferència per l'art japonès. El segon afluent que va irrompre també en la segona meitat del segle XVIII, però que no es convertí en riu cabdal fins després de 1815, fou el «romanticisme» del qual férem ja menció imprescindible a l'article anterior.

Les influències de tot aquest trasbals arquitectònic verificat a Europa mentre aquí s'aixecava la casa del marquès de Soller, arribaren, com és natural, molt tardanament, i sols en forma passiva col·laborà Mallorca al neoclassicisme, si bé els constructors indígenes que empraren tal estil ho feren amb gran dignitat i amb gran sezilla, no contradient quasi mai el tret essencial

de mallorquinització artística, que només hem vist malmès ara modernament amb el procaç parèntesi que podríem dir-ne d'arquitectura barcelonina de *nouveaux riches*.

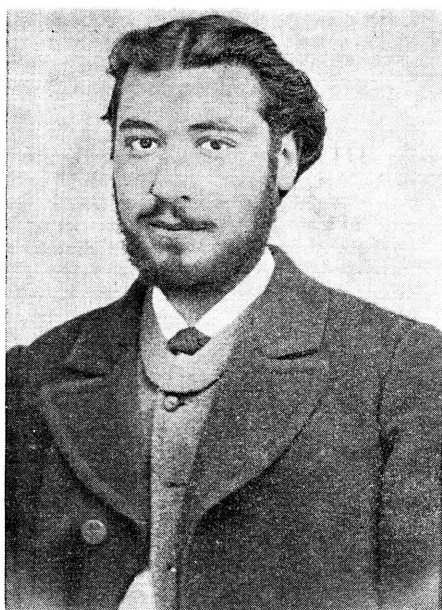
La primera temptativa seriosa a Mallorca de classicisme arquitectònic l'hem de cercar dins l'any 1782, quan s'omplien els fonaments de la reedificació de la parròquia de Lluçmajor. Dos eren els plans presentats. Un de l'intel·ligent mestre Antoni Mesquida, fill de Lluç Mesquida, autor de l'església de St. Gaietà, avui dels Sagrats Cors, i l'altre de l'eminent Fra Miquel de Petra, del qual diu Quadrado que era tan sever en son gust arquitectònic com en la seva professió de caputxí. D'aquest dualisme se'n ressentí la direcció de les obres. Va prevaler el pla de Mesquida i als deu anys de fer-hi feina aparegueren uns grans clivells. Es feren altra vegada llargues i repetides consultes al geometa caputxí i altres constructors destres d'aquella època acordant-se augmentar desmesuradament l'elevació dels murs a fi que per damunt dels finestrals poguessin enllaçar-se per mitjà d'arcs els contraforts exteriors. Es passaren moments de greu indecisió i angúnia, i empresos novament els treballs en 1807, s'agreuaren encara més les dificultats: havien mort els dos iniciadors, quan el 1814, trobant-se eventualment a Mallorca l'arquitecte madrileny don Isidre Velázquez se li encarregà el difícil remei i traçà uns plans molt ben presentats a base d'aprofitar tot el que hi havia construït, projectà dues torres i un pòrtic per a la façana i una llanterna pel ja colossal cimbori; però «l'exagerada altura que espem, per dir-ho així, les capelles fent-les semblar estretes —són paraules de Quadrado— pensà corregir-la amb sols pujar el pis quatre escalons, i la tapiada galeria que a manera de tribuna corre per damunt d'aquelles, sobre columnes d'ordre jònic, no gosà obrir-la tota per por de no debilitar els costats, alternant-la només amb massissos per-

forats per balcons, que, gràcies a Déu, no han passat del dibuix. Amb vives protestes de no separar-se del model i fent i desfent com la tela de Penèlope, ha caminat la fàbrica a son termini a càrrec de mestres de l'illa entre dissensions i penúries, amb una sola torre, i, tancats els intercolumnis del temple, substituït el pòrtic per un atri baix del cor per engrandir l'àmbit, reduït l'exterior a una enorme massa de murs, i l'interior a un gran buit de nau, creuer i cúpula, que fa imponent, en veritat, el color grisfosc de la pedra, però al mateix temps denota una perenne i aturmentada dissonància produïda per la desproporció del conjunt, cabalment en un estil que xifra el seu goig i alabança en l'armònica rigidesa de les mides».

El mateix arquitecte Velázquez projectà l'oratori de la Misericòrdia, d'una nuesa i fredor pròpies d'una capella de cementiri i, després d'alguns anys, en el punt de realitzar les obres, entrà en funcions de director i cap del tall de picapedrers mestre Miquel Ferrà i Font.

M'és gratíssim poder afirmar que mestre Miquel Ferrà no es deixà influir per l'arquitecte foraster, car pels impecables dibuixos que he pogut veure de la seva adolescència, pels seus estudis dels ordres arquitectònic limpidament interpretats, pels procediments de difuminació de tints, es dedueix clarament que els seus principis i els seus canons són Vitruvi i Vignola, és a dir, el classicisme romà encara, aires d'Itàlia, més assequibles al nostre temperament, més concordants amb les «proporcions» i formes tradicionals de l'arquitectura mallorquina. Les esglésies projectades pel senyor Velázquez podrien haver estat erigides indistintament a qualsevol província espanyola. En canvi, el pati i la inefable església de Sant Antoni de Viana, per exemple, només podien edificar-se a Florència o a Mallorca.

Per entroncar una construcció a Espanya directament amb l'arquitectura grega no hi havia en

Jeroni Fortesa i Valentí (1846-1923)

Bartomeu Ferrà i Perelló
(1843-1924)
una figura important de la
literatura i arquitectura
de Mallorca

aquell temps prou cultura ni prou erudició, ni prou refinament com tenien Percier i Fontaine a França, com tenia l'autor del Museu Antic de Berlín, com els de la Walhalla, la Gliptoteca, els Propileus de Munic.

Per la mateixa raó que un meridional —per adust que sigui— fa ús quasi sempre d'una vocació instintiva més que d'una vocació consolidada per la disciplina cruel de l'estudi, l'arquitectura d'un home com mestre Miquel Ferrà, que era —valgui la frase— un classicista de sentiment, és mil vegades superior a l'arquitectura d'un home com don Isidre Velázquez, que era un classicista sense cap sentiment.

Prova del que dic són les obres del mestre benemèrit, la vida del qual fou una constant apologia pràctica del treball dur, fet amb la major perfecció possible, a la manera de Bernard Palissy.

Les seves obres estan a la vista de tothom i no cal que les comenti una per una; l'església de la Vileta, on el triglif grec s'ha agermanat amb l'arc i amb la cúpula i amb la calç per a fer-se cristià; el palau del comte de Sant Simon en el carrer de Sant Jaume; la restauració del casal de So'n Cigala, antiga possessió pertanyent al Convent de Sant Domin-

go; la casa de So'n Peretó, entre So'n Serra i So'n Rapinya, i moltes altres, segurament, dins la ciutat, d'aquestes que ens passar ens encanten per la seva extrema senzillesa.

En morir —29 de maig de 1887— al diari local s'escriviren aquestes retxes: «Pocs caràcters hem conegut de la severitat de principis i integritat de vida que distingien el difunt. La família, les atencions del seu ofici, el compliment dels deures religiosos foren les úniques ocupacions de la seva vida. No volia saber res de política. No diposità mai el seu vot en les urnes electorals. La seva modèstia era proverbial. Considerava ofensiu qualsevol tractament que no fos el de mestre. Es retirà sols quan ses trèmules mans no podien manejar la paleta i ses cames no es sostenien damunt la bastimentada».

Descobrim-nos davant tantes virtuts. *Exultabunt ossa humiliata.*

Aquest interessant assaig de Guillem Fortesa sobre la figura de Bartomeu Ferrà i Perelló fou publicat al «Correo de Mallorca» (28-XII-1925, 25-I-1926 i 15-II-1926). En el pròxim número publicarem el tercer i últim capítol. — D. F. P.

La nostra cançó popular

per Isidor MARI

El canvi que s'ha produït en el panorama de la cançó des dels anys cinquanta ha estat tan profund que podríem qualificar-lo de revolucionari. Fa quinze anys, la varietat de formes era ben pobra, potser com a una manifestació més de l'aïllament d'Espanya després de la guerra.

Hi havia, a ca nostra, per una banda, un substrat musical riquíssim. Em referesc a la cançó popular autòctona, la dels romanços i els glosadors, la dels pagesos. Els Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya ens ho podrien demostrar, si no estiguessin absurdament tancats dins una torre de plets i desavinences tan absurda com inexpugnable. Ens ho demostra, malgrat tot, qualsevol acostament d'orella cap a aquest món musical.

Hi havia també les cançons radiofòniques, la major part d'elles procedint de climes hispano-americans (mexicanes, argentines, cubanes). Això quedava molt lluny, i no només per la seva procedència geogràfica, de la nostra manera de ser. Tot i això, com a mostra del poder propagandístic, la necessitat que tenia la gent del nostre país de cantar per oblidar les seves penes va fer que acceptés fins i tot aquests raríssims mitjans d'ex-

pressió. La cançó d'aquell temps, llevat de contades excepcions, era d'una qualitat pèssima.

Les excepcions, malgrat ser de categoria en algun cas, no deixaven de procedir de cultures remotíssimes i, per a nosaltres, més postisses que una perruca de filferro. No cal dir que la cançó popular espanyola (no vull dir la cançó dels camperols, sinó les sofisticacions que s'intentaren bastir sobre ella) feia una plorera molt més gran que la que fa encara ara.

Va ser aleshores que començaren a

una cançó de contingut musical i ideològic-poètic. En molts casos ho van aconseguir. En Raimon n'és l'exemple més poderós: una força i una personalitat creadora que difícilment es tornaran a trobar. La versió catalana dels chansonniers ha tingut manifestacions diverses. La més alta, per això, i que, volguem-ho o no, ha arribat a superar en molts moments l'original francès, és la de Joan Manuel Serrat. Aquest cantant, si hagués tingut un poc més de consistència ideològica i hagués seguit una trajectòria coherent, hau-

pre per la creació d'una idea consistent de nació, el moviment que s'ha anomenat folk ha poat molt bé i molt abundantment en el passat latent. Els Estats Units són un poble format per immigrants de tots els racons del món, i el seu magatzem de cançó popular n'és una prova. Els cantants de la generació protestatària van carregar-se les orelles d'aquestes cançons populars i les van sotmetre a una elaboració accelerada per tal de fer-ne cançons actuals i tradicionals alhora. La guitarra va ser l'instrument predilecte d'aquests cantants, que van arribar a crear un estil propi de tocar-la. La qualitat d'aquestes elaboracions musicals i de la lletra que les acompanyava i també el caràcter sintètic del folk americà han fet que la difusió d'aquesta música sigui pràcticament mundial. La música rock i pop es l'altra aportació dels Estats Units a la cançó moderna. Aquests estils recullen tots els elements possibles (negres, orientals, clàssics, folk) i els converteixen en un producte electrònicament treballat. La seva mixtificació és evident, i l'exemple més clar, per ara, són els Beatles.

Com s'ha mogut la cançó catalana dins de tot aquest panorama? Hi ha hagut de tot, hem tingut representants de tots els camins nous de la cançó estrangera, ho hem imitat tot. Però tinc por que la imitació només hagi estat superficial. La nostra cançó havia nascut amb una aroma francesa, i ara té un aire d'americana o, si voleu, d'universal, però molt poques voltes hem trobat casos de coneixement de la realitat musical del nostre poble, d'assimilació d'aquest cabdal poderós, amb uns resultats elaborats fins a assolir el moment present de la música universal. Vull dir que tots nosaltres hem fallat en el poc arrelament musical en la nostra terra. Certament, hi ha hagut diversos cantants que han fet versions de cançons populars, i aquesta és una primera passa interessantíssima en el camí que crec encertat. Malgrat tot, potser aquestes versions són anacròniques en els seus recursos musicals al costat de la riquesa de les cançons estrangeres en aquest sentit, o potser només ens hem preocupat de treure punta a aquelles cançons burlesques i divertides però intrascendents que hem trobat en la tradició popular. I sobretot, llevat d'alguna excepció més aviat casual, no hem agafat una manera de fer músiques pròpies a l'hora de posar una melodia a les lletres que volíem cantar. És veritat que els instruments de la nostra música popular són difícils de fer evolucionar, però l'adaptabilitat d'altres instruments més actuals i la voluntat interessada poden superar aquest obstacle. Una cançó serà nostra quan ho sigui tant per part de la lletra com de la música. Destapem-nos les orelles, o afinem l'oïda si ja hi sentim, i arribem a trobar la nostra veu més autèntica.

baixar redolant Pirineu avall els primers cantants francesos. La cançó francesa va arribar a tenir molta acceptació, i va omplir tota una època, juntament amb els italians i algun anglo-parlant (o cantant). Simultàniament amb aquestes noves modes, un nou estil de cançó estava naixent, perquè començava a sorgir també una nova manera de ser: la protesta. Aquí va iniciar-se amb algun disc, poc difús si hem de dir ver, de Georges Brassens.

Sota el signe de Brassens, la cançó franco-italiana melòdica i algun petit ressò de jazz, va aparèixer la Nova Cançó Catalana. Ja sabem per activa, passiva i perifràstica, que volien fer

ria millorat dia a dia. Malauradament, des del moment que va assolir un èxit declarat, ha perdut l'autocrítica i ens ha oferit cançons de valor molt desigual i molt inferiors, en conjunt, del que es podia esperar. Potser no està tot perdut, encara.

Tornem, per això, al món de la cançó del poble, el que havíem citat en primer lloc i ara semblàvem haver oblidat. On l'hem deixat, enmig de tot aquest tràfec? Bé, no som nosaltres només que hem passat devora aquest arsenal sense veure'n la importància. La nostra cançó no hi ha posat tampoc l'atenció deguda. Als Estats Units, en canvi, preocupats de sem-

Una carta autobiogràfica

Amic Ferrà-Ponç:

Crec que, si per cas, el que pot importar és l'obra, més que el seu autor. Si no intentàssim depassar —permete'm aquest gal·licisme— els límits de la pròpia «personalitat», poca cosa faríem. Si l'obra val la pena, s'ha d'explicar —hi ha que explicar-la— per ella mateixa. Els aclariments biogràfics, o bio-bibliogràfics, no crec que ens puguin dur massa enfora. De fet, no crec en els poetes. Crec una mica en el poema, i encara com a una meta a la qual no acabam d'arribar bé mai. Allò que de veritat ens queda són uns pocs versos solts, i gràcies.

El individu té molta menys importància que la que li dóna la tradició occidental. Biològicament, el que compta és l'espècie. I humanament, al meu entendre, les seves obres. I no hi ha salvacions individuals. El no veure-ho així ens ha embullat molt les idees.

Tot això t'explicarà el retard —la meva mala gana— a contestar el teu atent qüestionari. Encara que una cortesia elemental m'hi obligui. Ho faré, doncs, però potser no amb tant de detall, no filant tant prim, com tu voldries, sinó d'una manera més global, més ràpida. Molts de detalls, ara ja una mica marcats, crec que vertaderament no han tingut ni tenen cap interès.

Vaig néixer a Ciutat, al carrer d'En Brossa, el 13 de novembre de 1933, en temps de la República. Monpare és de Maria, petit industrial, i muma-re de Porreres, modista.

La primera escola a la que vaig anar va ésser «Los Jardines», darrera Sant Miquel, i la segona la de les monjes Agustines, a l'altre extrem del mateix carrer de Sant Miquel.

El batxillerat el vaig cursar, els cinc primers cursos al Liceu Espanyol, i els dos darrers al Col·legi de Montision, dels Jesuïtes.

Del 50 al 55 vaig fer Ciències Polítiques, a la Universitat de Madrid.

Va ésser precisament a Madrid on vaig començar a intentar d'escriure en català, influït per l'exemplaritat i força de l'obra inicial d'En Blai Bonet.

A la meva tornada a Ciutat vaig continuar fent coses i publicar —en pla de francirador i amb molt de desordre— els dos primers reculls: L'Últim (1955) i Contribució de Bàrbar (1956). No cal dir que amb gens de profit: són molt poca cosa.

Amb El Cardenal (gener del 1957) comença tota una sèrie arrauxada i baldufenca d'entregues —gairebé una

i dos poemes

per Bartomeu Fiol

(Il·lustració de Bernat Morell)

trentena—, repartides entre els amics, la qual acaba, si no vaig errat, el 59, amb Altra volta, altra volta sentimental. De la darrera època d'aquestes entregues potser queden Sols quedaran uns penjolls sagnants i Tota la meva ràbia un caramull —que varen publicar-se després a Si la píldora bien supiera no la doraran por defuera, revista exterior de poesia hispana, concretament al número tres (juliol/setembre de 1968) i tal volta siguin mencionables La Muntanya Abstracta —dedicada a En Bernat Vidal— i Invocació a Sant Judas.

Va ésser a començament del 57 quan vaig contactar amb la tertúlia de «Ponent» —Processó dels Bordets, una de les primeres entregues, està dedicada a alguns dels participants—, Josep M. Llompart, Baltasar Porcel, etc.

Gralla va ésser el primer intent de muntar a Ciutat una llibreria que fos també galeria d'art i tenda de discos. Va durar sols cinc o sis mesos, a la tardor del 59 i hivern del 60, perquè econòmicament no tenia cap viabilitat.

De les generacions anteriors, qui més m'ha ajudat, ha estat En Llompart —que tant amb mi com amb quasi tots els de la meva quinta— ha tingut un sac de paciència, aguantant-nos fins a la mala hora.

L'obra que «respect» més —és una manera d'expressar-me— és la d'En Bartomeu Rosselló-Porcel. L'intent potser més aconseguit de Camp Rodó és un homenatge a la seva obra.

Em sembla particularment eficaç la manera de dir de Salvador Espriu i em sent identificat amb la ideologia de Pere Quart. El llenguatge d'un Au-

sias March, d'un Pere III —quina llàstima que sols s'hagi publicat un volum del seu epistolari!—, d'un J. V. Foix, d'un Màrius Torres, d'un Gabriel Ferrater, d'un Vincent Andrés Estellés, d'un Josep Palau Fabre, d'un Jordi Sarsanedas, i de tants d'altres més del tot necessari. Darrerament, començ a entrar dins el d'un Ramon Llull i d'un Josep Carner! Això vol dir, sens dubte, que la meva «formació» ha estat prou desordenada.

M'agrada molt l'obra de Paul Eluard, T. S. Eliot, alguns poemes de Mallarmé, Le Cimetière Marin de Paul Valéry, García Lorca, alguns poemes de Ezra Pound, la Letter to Lord Byron d'Auden, la feina de Blasde Otero i de Gabriel Celaya, la contundència de Bertolt Brecht, la feinada de Wallace Stevens, etc., etc.

Pes descomptat, aquest esplaïament no preten ésser sistemàtic ni complet. I val més així.

He publicat, com tu saps, un sol llibre o llibret de debò, Calaloscans, el 66, i ara estic arrodonint, Camp Rodó, fruit de la meva cabotèria.

M'agradaria fer —encara que amb aquestes coses les intencions no se sap mai el que puguin comptar— un llibre civil, pel títol del qual tinc manllevada una felicitat (!), valga la redundància, expressió de Carles Riba, La Ciutat dels Felços i, en un altre pla, una Introducció als Coneixements Socials i incrementar tot el que pugui la feina de «Descalc» a la premsa.

Uf! Que te faci profit. Ben cordialment i agraït per la teva atenció.

TOMEU FIOI

28-IX-1971

Poesia és una mena de mecànica

*Rustically solemn or in rustic laughter
lifting heavy feet in clumsy shoes.*

(«East Coker», T. S. Eliot)

A la meva dona

*Poesia és una mena de mecànica
de drings, de mots, de sons,
barreig del silenci
i els seus esquirols
i, a la vegada,
una dansa de mites, portant pites,
mots i mites donant-se la mà,
com en un sacrament molt convenient.*

*Peus que s'alçen, peus que es baixen,
en un combat a mort contra el renou,
jugant-s'hi el viure, greu o lleu,
com a pilotes a plaer
que han de rebotre, exactament,
en fret o en calent,
no com el cap de ball voldria
sinó com la música, més exacta, vol.*

*Original i gens,
sense voler posar-se cap ploma al capell,
damunt el fang o damunt tot de pols,
damunt la cendra d'ossets innombrables,
encara amb esma per a cruixir fort,
en bon temps o en mal temps,
en temps crudel o en temps fidel.*

*Com per a matrimoniari amb encert
cal, tanmateix, una mica de pau,
de lleure d'aus, d'encert de daus
—un raig d'art i un poc de sal—,
per a ballar-la bé, aquesta dansa,
comptant els passos i amidant el gest,
un i una, la famella i el mascle,
reproductors en consorci, xorcs per separat.*

La resta és conxorxa.

*El riure, si és plural,
ni el mar ni el freu no el faran seu.*

Homenatge a Rosselló= Pòrcel

*I pedres dins el xarol, diumenge a la Portella.
(«Auca», B. Rosselló-Pòrcel)*

Als meus pares

*Ho contaré, potser, des del principi.
Un dia deslluït, sense cap àngel llambregant,
a la Plaça del Pogrés, vasta i catalinera,
des de la finestrella d'un Seat 600,
no massa enfora d'on et cridaven Tomeu Figa,
veig la barana funcional i de l'any vint
(o de l'any trenta —no ho sé ben cert—)
d'un dels que queden encara:
reliquia estranya a un món canviant.*

*Record els dos safareigs de la Murada,
municipals, al peu de les escales.*

*Les mans dins les del pare i de la mare,
tal volta qualque pedra dins les sabates.*

*Argent en flama, bullent de blaus i blancs,
el mar eixorbador, curull de joia, vers rotund.*

*Com un calfred entre plomalls de palmes,
escomesa dels jardinsets ombrívols,
per a la maragda closa i fosa.*

*Entre cortesies dels grans, meravella d'infants,
vivent d'ictils vermells, grocs i clapats.*

*Migdia de diumenge enlluernat, ple de miralls
aparentment cordials.*

*Els que foren per a nosaltres
ja no interessien a ningú.*

*Però caldrà, urbanament, preocupar-se,
pels fills,
de fer uns safareigs semblants
allà on sigui.*

ROSA DELS VENTS - ROSA DELS VENTS - RO

DE MALLORCA:

Problemàtica actual de la nostra cultura

per **Climent GARAU I ARBONA**

El passat dia 10 de novembre tingué lloc a l'aula magna de l'Estudi General Lul·lià la Junta general ordinària d'Obra Cultural Balear. El seu president pronuncià un discurs en el qual va esmentar, en primer lloc, les activitats de l'Obra, planejades per al curs present: Cursos de llengua i cultura mallorquina, Cicle de conferències, Escola de Teatre, emissions per Ràdio popular, edició de monografies, promoció de nous socis, delegacions a pobles, trobades de jovent, participació en el primer centenari del naixement de Gabriel Alomar, ajuda al projecte d'una escola experimental...

Un programa realment ambiciós so-

bre el problema de fons de l'endrecament de la nostra cultura auctòctona. Climent Garau acabà el seu discurs dient:

Si m'ho permeteu, voldria fer un comentari a aquest programa de treball que us he exposat. Som conscients del perill que suposa tenir-ho tot tan centralitzat a Ciutat i, més encara, a l'Estudi General. Crec que aquest fet per ell mateix ja pot condicionar la gent que hi assisteix. Les paraules «Estudi General» i «Cultura» tal volta ens espantin la gent que precisament ens interessa. Aquest problema tendria fàcil solució si es poguessin donar els cursets de cultura i de llengua i les altres activitats dins el mateix cor de les barriades i dins els grups naturals que a les Illes hi pugui haver. Però, per això fan falta locals, professors, diners i, a part d'això, hi ha encara la qüestió dels permisos oficials, ja que cada reunió d'aquest tipus necessita una autorització del Govern Civil.

Com que per resoldre-ho ens fa falta tot, crec que podem començar pel principi, o sigui, pel món de les idees. Es a dir, que convé sucuar-nos bé els alls, perquè surti qualque cosa aprofitable i sobretot realitzable. Fixem-nos-hi bé en això de REALITZABLE.

De totes formes crec que aquest poble nostre, únic protagonista de la nostra gestió, resulta esser una mena de fantasma o esperit fugisser, però

d'allò més fugisser... Crec que són ben pocs els qui poden demostrar que l'han pogut aplegar.

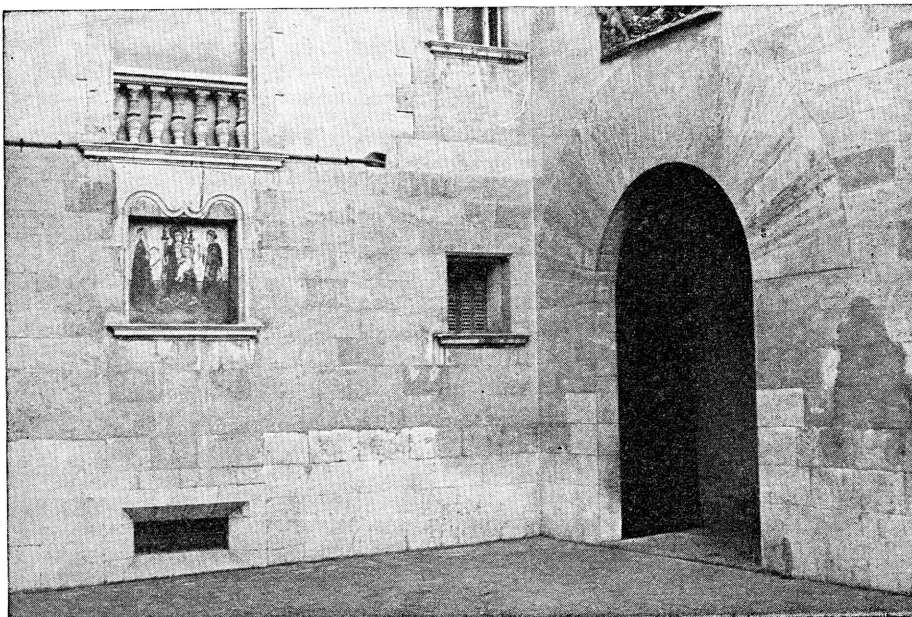
He sentit moltes opinions respecte d'aquesta qüestió i gairebé totes solen donar la culpa a qualcú. Per a uns seran els homes de la Renaixença, per a uns altres els de «La Nostra Terra» i supòs que el dia de demà ens hi ficaran també a nosaltres dins aquesta llista de responsables. Llista sempre incompleta, si no s'hi fica també algú més.

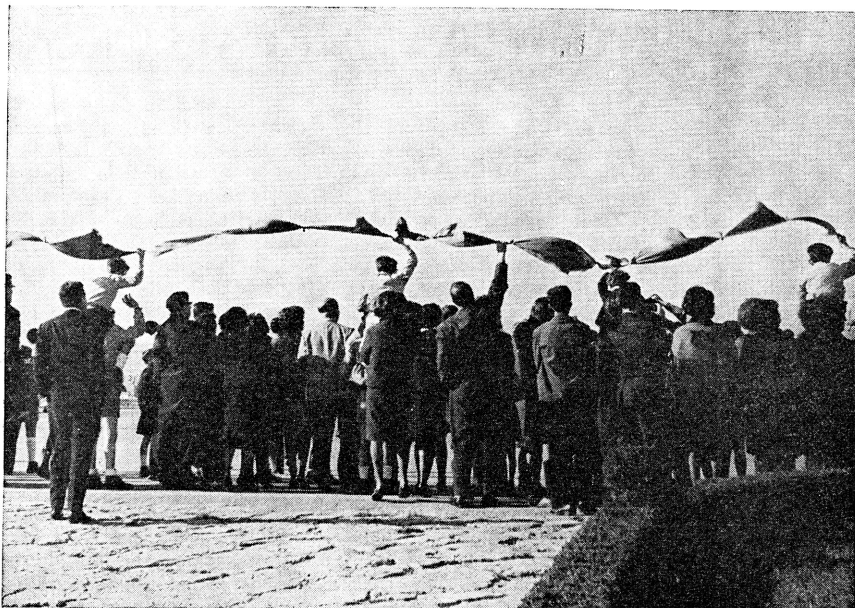
Crec que, com que aquest és un problema amb un fons polític evident, no tindrà una solució correcta mentre no se'l pugui tractar obertament i precisament des d'un punt de vista polític. Cal, doncs, afegir a la llista de malfactors de la nostra cultura els polítics també, des del temps de la besàvia fins als d'avui en dia, si és que encara en queden.

Un altre punt dèbil d'aquest programa és la seva extensió, els 17 o 18 temes distints que arribam a tocar. Crec que això s'ha d'explicar i criticar a fons. Pos per cas el fet que, si dedicàssim tot el pressupost a una sola activitat, possiblement l'eficàcia es multiplicaria per un factor prou important. Però el problema se'ns presenta a l'hora de triar una d'aquestes activitats, la que consideràriem prioritària respecte de les altres. Com és lògic, aquí començarien les discussions ja que no tothom estaria d'acord a limitar el camp de l'Obra Cultural exclusivament a Llengua, o bé a Història o a Literatura o a conferències o... qui sap quantes coses més sortirien a rotlo, si es feia una consulta personal a cada soci, ja que l'Obra Cultural és naturalment una institució pluralista.

Es difícil a vegades prendre la decisió quirúrgica de tallar i seguir endavant, perquè allò que deixam ens sembla tan vital i tan important com allò que intentam conservar. Però, de totes formes, crec que ha arribat el moment d'aturar-nos i reflexionar abans d'emprendre cap activitat nova.

Voldria donar-me a entendre bé. Jo que deman, abans que tot, l'acció, reconec que de vegades ens hem perdut per haver envestit projectes que després l'experiència ens ha demostrat que no eren viables; però precisament perquè ens preocupaven intensament en aquells moments, vèiem la seva realització tan necessària, que ens pensàvem que es justificaven per ells mateixos.

Crec que les experiències passades han valgut en el seu moment i valen encara ara. Es arribada l'hora de parar una mica la possible inflació. Cal que les suggerències, tant les nostres com les de qui sigui, passin unes certes proves, una mena de control de viabilitat, diria jo, abans d'engrescar-nos-hi del tot. Cal tapar tots els forats que puguem, però cal també seguir una certa estratègia, ja que ni físicament ni moralment és possible que entre tan pocs puguem abraçar-ho tot.

S'ha de tenir ben present que cau damunt l'Obra Cultural, gairebé exclusivament, una tasca tan aclaparadora, que és de suposar que quan s'hagin vist clares certes coses, es comprendrà que haurà d'esser la societat degudament organitzada, qui és faci càrrec de tota aquesta gestió cultural. O almanco creim que així deu passar als indrets on campa millor la intel·ligència que la ofuscació. Fins ara per a tots nosaltres ha estat el temps de treballar, de pagar i de passar l'angoixa de veure que amb tot això encara no n'hi ha prou.

Sabem que hi ha gent poc entusiasta de totes aquestes coses que duim entre mans, que pensa que tot això no és més que una quimera pròpia de la petita burgesia. Aquesta gent que de vegades ens ataca, no queda associada amb una planificació purament cultural i creu de molt bona fe que el problema de la marginació de la nostra cultura no és cosa greu comparada amb els problemes còsmics dels quals s'han fet conscients.

No és aquest el lloc des d'on els puc constestar ni tampoc tenc intenció d'armar polèmica contra ells. Ben al contrari, també jo som conscient

dels greus problemes còsmics, que patim dia rera dia. Però no crec que la nostra lluita no es pugui incorporar, en definitiva, a tots els esforços que es fan en el món per aconseguir més respecte als drets de l'home. Entre els afectats crec que ens hi trobam ben inclosos.

Es una llàstima que ens deixem dur per la impaciència, volent passar per damunt certes etapes que forçosament hauríem de recórrer, si volguéssim arribar a la situació final on els plantejaments ja es poguessin fer a un nivell de més universalitat, cosa que tots desitjам i sospiram de cor.

Però és fàcil dins el nostre món caure en situacions d'exaltament, perquè de vegades hem hagut de patir proves prou dures. Aquestes tensions no ens deixen atemperar les coses i lo natural no ens sembla mitjà adequat per sortir-ne endavant.

Però és necessari que entenguem que l'Obra Cultural no és un partit polític. La política de l'Obra Cultural és la que es pugui en tot cas derivar de la defensa de la cultura de les Illes. No és un partit polític per tres raons fonamentals:

1.ª Perquè els Estatuts parlen clarament de les finalitats que té l'Obra.

2.ª Perquè, tenint els socis concepcions polítiques molt diverses, no podem pensar que això es pugui convertir de cap manera en un partit amb els seus matisos, definicions, etc.

i 3.ª Perquè vivim tots aquí i no a Lucerna.

Es per això que voldria justificar l'Obra davant els qui la menyspreen precisament per no adoptar l'actitud política que, segons ells, hauria d'adoptar.

Creim que únicament amb intel·ligència es pot treure algun profit de les possibilitats que ens queden a les mans. Pensem, a part del que ja he dit, que comprometre l'Obra en segons quins tipus d'activitats seria absurd i suïcida. Fa deu anys que començarem i, jutjant les coses serenament i tenint en compte sobretot les circumstàncies de mitjans i situació política del país, no crec que se'ns pugui demanar a hores d'ara un canvi d'actitud que pugui comprometre tot el que ja s'ha aconseguit. Cal que compreguem una mica aquestes coses.

Finalment crec que no tenim cap motiu fonamental per pensar que el nostre problema no mereix una atenció per part de tots. No es veu gens clar el pervenir de la nostra cultura, si no hi posam tots tot el cor. Es cert que a les «altures» existeix més comprensió que temps enrera; però això no ens pot enganyar fent-nos creure que la pau ens porta la victòria. Una certa tranquil·litat en aquest cas pot esser la més sibilina victòria dels enemics de la nostra cultura i hem de pensar que avui dia es pot aconseguir molt més callant que ofenent.

Pensem que la realitat de la nostra cultura dins el pressupost de l'Estat és pràcticament ignorada: no existim! Posem esment en aquest fet i començarem a comprendre si és hora de guardar els nostres entusiasmes per causes més justes, més importants o més espectaculars!

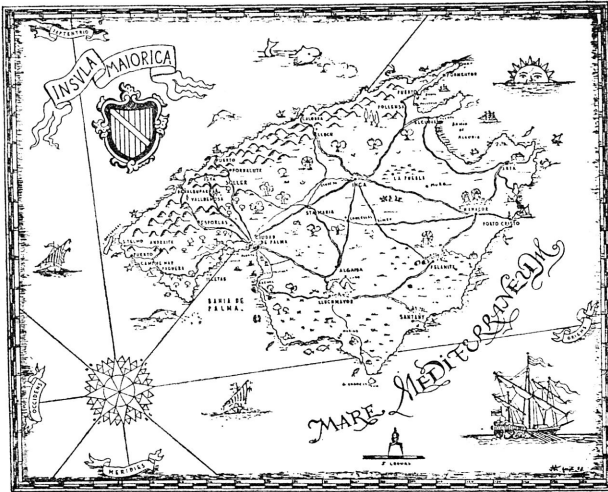
Senyors! Si el qui habitam aquestes Illes ens poguéssim posar una mica d'acord...! Però ja veim quin panorama es contempla si treim una mica el nas.

Aquí hi ha confusió i ignorància fins en les coses més senzilles i creim que l'etapa informativa no és vàlida ja i està superada en aquests moments.

Així com un alemany de Berlin sap i admet que hi ha una llengua alemanya literària i que existeixen moltes formes dialectals.

Així com a certs indrets es troben més generalitzats els sentiments nobles del patriotisme. Així com a altres contrades se sap dialogar, aquí hem d'admetre i confessar que una bona imatge vàlida per representar el nostre petit món seria una gran olla de caragols. Vet aquí perquè un home arriba a tenir la sensació que d'uns anys ençà no fa res més que atupar un matelàs.

Jo els deman a tots que prenguin consciència de l'actual situació que, des d'un punt de vista estrictament personal, els acab d'exposar. Col·laboració en el programa de l'Obra, participació en les tasques empreses... solament així ens podem enfrontar amb els paranys de sempre: la indiferència i la manca d'informació.

«Els Amics del Tercer Món», continuant la seva tasca de sensibilitzar-se i sensibilitzar amb els problemes de qualsevol món oprimint, organitzaren un cicle de col·loquis sobre el tema, a principis de gener, amb la col·laboració de la Congregació mariana.

Dia 2 es féu una presentació general dels «problemes socio-polítics-econòmics» que pateixen. Els ponents parlaren de la seva experiència a Àfrica i Sudamèrica. Les solucions apuntades miraven cap als models xilè i cubà, encara que es reconegué la immaduresa d'Àfrica per fer una revolució semblant, degut a la manca de conscienciació del poble.

Dia 3 la conversa enfocà «les situacions d'opressió: racisme, colonialisme, discriminació, etc.». Es parlà dels diferents colonialismes ideològics, religiosos i culturals, fonamentats probablement tots ells sobre motius econòmics.

Dia 4 el cicle es tancà amb una visió dels «problemes de sanitat i cultura». El dit denunciador assenyala la nostra Mallorca. S'establiren comparacions ben honrades entre algunes situacions escandalitzants d'Àfrica i Sudamèrica, amb altres de semblants, si no pitjors, de les societats europea, espanyola i mallorquina. Es concretitzà amb els problemes de l'assistència sanitària, de l'empobriment que sofreixen la llengua i la filosofia de la vida del mallorquí, a causa dels interessos turístics. I no diguem res del món obrer, sobretot de l'hosteler, sense que ens en temem i sense que s'hi posi remei. Aquest és el primer Tercer Món, el nostre, que crida justícia i ens ha d'escandalitzar.

Els col·loquis afavoriren la nostra mentalització i la nostra actuació més conseqüent, si és que volem fer progressar de veres la justícia i la pau.—
PERE PALOU I TONI SOCIES.

Dia 15 de novembre de l'any passat, a la XV reunió del Consell presbiteral, el professor del Centre d'Estudis teològics de Mallorca, Joan Bestard, per encàrrec del Bisbe A. A. llegí una ponència sobre la parròquia urbana com a realitat sociològica i pastoral. Integrant ha estat publicada al «Servicio informativo», n.º 69-70, desembre 1972.

Subretxam les següents cites: «No podem seguir actuant segons esquemes pastorals superats en una realitat sociològica totalment nova. Els mètodes pastorals han d'acomodar-se constantment als nous fenòmens humans que sorgeixen. Si l'estil de les nostres ciutats ha canviat radicalment, s'imposa un nou estil de pastoral urbana... Palma és una sola unitat pastoral. S'imposa, per tant, una pastoral urbana de conjunt i uns equips de treball interparroquials ben coordinats que duquin a terme una labor eficaç de zona... De cada dia la parròquia urbana és una institució monovalent centrada en aquesta tasca fonamental: formar cristians adults, la fe dels quals derivi en un testimoni evangèlic a l'ambient on viuen i actuen...»

La parròquia no pot recórrer tota sola tot l'itinerari de l'evangelització». I citant l'Assemblea conjunta espanyola, pon. III, c. 25: «S'imposa la revisió de la parròquia concebuda fonamentalment com unitat territorial i administrativa. Cal accentuar més el sentit de comunitat de comunitats».

La lectura d'aquesta ponèn-

* L'ESGLÉSIA QUE * NAVEGA A MALLORCA

cia ens fa conscients de com la pastoral a Ciutat està enfocada vers una altra situació sociològica, ben passada per cert: està fragmentada com si les parròquies fossin poblets de règim rural, i no orientada cap a una unitat sociològica ben clara i llampant: Ciutat.

La ponència és un estudi i un punt de partida. Ha estat discutida ja en els arxiprestats de Ciutat, d'Inca i Manacor, poblacions que no fa massa anys foren fragmentades en parròquies, el qual no ha afavorit gens una pastoral urbana de conjunt.

Creim que és ben hora que la nostra pastoral es planteji seriosament la seva situació enfront de les realitats canviants del nostre món; i això, no tan sols a nivell de Ciutat, sinó a tota la diòcesi. Perquè creim que aquest plantejament radical, net i clar d'on va la nostra Església, com és present en el nostre poble, com l'entén i el mena a la salvació en Jesucrist, en l'hora actual, ara i aquí, no s'ha fet a Mallorca des de fa molt de temps.—
PERE LLABRES

Del 18 al 25 de gener s'ha celebrat a Ciutat, a l'església de Santa Magdalena, l'octavari per a la unitat dels cristians. Hi intervingueren pastors de l'Església anglicana i de l'Església luterana alemanya; però no de l'Església evangèlica espanyola del carrer Murillo. (Eumenisme amb els de fora i no amb els d'apropr?). La setmana fou anunciada per una carta del nostre bisbe A. A., que fou una crida a la unitat entre els catòlics, també, que ens fa tanta falta...—**LI. M.**

Abans del passat Nadal, la Delegació diocesana de Catequesi envià als mestres i catequistes un primer full d'informació i orientació, redactat gairebé íntegrament en la nostra llengua. Pel seu esperit renovador i per l'interès que demostra de transmetre i educar la fe del nostre poble en la pròpia llengua (¿Quan se'n temeraran d'aquesta necessitat els nostres catequistes?), hem de donar una gojosa benvinguda al full catequètic que tindrà, sens dubte, la seva continuació.—
LI. M.

HUMOR
per Ramon CAVALIER

R. Cavalier 71

MANUEL VILANOVA Fiol

FILLS DE A. FABREGUES

(Papers especials)

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Artículos de Papereria

(Rollos teletipo, calculadora, precintos, etc.)

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA "LLUC"

VOS OFERIM ARTICLES
SOBRE SOCIOLOGIA, ART,
LITERATURA, CINEMA,
URBANISME, ETNOLOGIA,
PEDAGOGIA, HISTÒRIA,
MÚSICA, TURISME...
I ALTRES ASPECTES DE
LES ILLES

SEMPRE A CURA DEL
MILLORS INVESTIGADORS

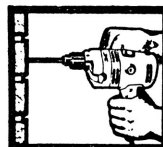
FEIS-NOS ARRIBAR.
LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

"HAGALO USTED MISMO"

CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

TALADRAR

PULIR

SERRAR

QUITART

Black & Decker

DEMOSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/ Sindicato, 122-126

c/ Aragón, 19-21

Pza. Navegación, 9 y Cerdà, 2

PALMA DE MALLORCA

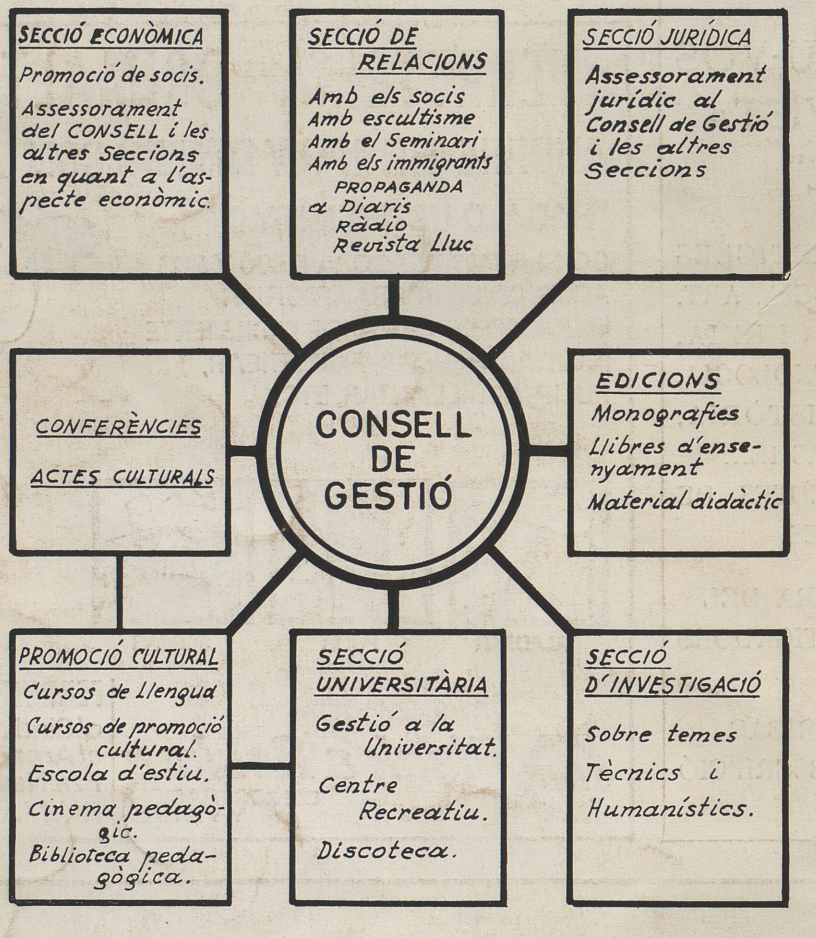
Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

OBRA CULTURAL BALEAR

OBRA CULTURAL BALEAR

AL SERVEI DE LES ILLES

DEMANAU INFORMACIO A:

C. Torre de l'Amor, 6

(Ciutat de Mallorca)